

Styrmedel och andra insatser för att minska svensk konsumtions påverkan på hälsa och miljö i andra länder

Linn Persson, Åsa Persson och Björn Nykvist

Stockholm Environment Institute
Linnégatan 87D
104 51 Stockholm
Sweden

Tel: +46 8 674 7070
Fax: +46 8 674 7020
Web: www.sei-international.org

Author contact:
Linn Persson
linn.persson@sei-international.org

Director of Communications: Robert Watt
Editor: Ylva Rylander

Cover photo: E-waste © Bert Van Dijk / flickr

This publication may be reproduced in whole or in part and in any form for educational or non-profit purposes, without special permission from the copyright holder(s) provided acknowledgement of the source is made. No use of this publication may be made for resale or other commercial purpose, without the written permission of the copyright holder(s).

About SEI Working Papers:

The SEI working paper series aims to expand and accelerate the availability of our research, stimulate discussion, and elicit feedback. SEI working papers are work in progress and typically contain preliminary research, analysis, findings, and recommendations. Many SEI working papers are drafts that will be subsequently revised for a refereed journal or book. Other papers share timely and innovative knowledge that we consider valuable and policy-relevant, but which may not be intended for later publication.

Copyright © February 2015 by Stockholm Environment Institute

Styrmedel och andra insatser för att minska svensk konsumtions påverkan på hälsa och miljö i andra länder

Linn Persson, Åsa Persson och Björn Nykvist, med bidrag från Katarina Axelsson, Elena Dawkins, Måns Nilsson och Peter Repinski.

Denna rapport är framtagen av forskare vid Stockholm Environment Institute på uppdrag av Naturvårdsverket inom ramen för den fördjupade utvärderingen av generationsmålet och miljökvalitetsmålen 2015. Rapporten har samfinansierats av Naturvårdsverket och Stockholm Environment Institute.

Förord

Det svenska generationsmålet är så vitt vi vet unikt i en internationell jämförelse. Globalt sett har politiker och parlament inte valt att väga in global miljöpåverkan när man sätter sina egna nationella miljömål. Generationsmålet är det övergripande målet för svensk miljöpolitik. Det uttrycker att vi till nästa generation ska lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser. Detta förutsätter en ambitiös miljöpolitik i Sverige, inom EU och i internationella sammanhang.

Naturvårdsverkets ska regelbundet göra fördjupade utvärderingar av möjligheterna att nå Sveriges miljömål. Denna rapport har tagits fram på uppdrag av Naturvårdsverket inom ramen för den fördjupade utvärderingen 2015 och samfinansierats av Naturvårdsverket och Stockholm Environment Institute (SEI).

Naturvårdsverket och SEI tar med rapporten initiativ till en diskussion kring konkreta möjligheter till styrmedel och insatser för att minska Sveriges negativa påverkan på miljö och hälsa i andra länder. Denna gång fokuserar vi på konsumtionens betydelse. Analysen behöver framöver breddas för att täcka fler aspekter av hur Sveriges och svenskarnas agerande inverkar på miljö och hälsa utanför våra egna gränser, både på ont och på gott. Det kan röra såväl miljökonsekvenser av svenska investeringar utomlands som biståndsarbete och export av svensk miljöteknik.

Rapporten visar att det redan finns en hel del redan förverkligade styrmedel och insatser av relevans, men att de inte har haft effekt på en större skala för att skapa mer hållbara konsumtionsmönster. Det råder inte brist på idéer, snarare brist på slagkraftig handling. Kunskapsläget när det gäller globala värdekedjor förbättras också snabbt. SEI och andra forskargrupper utvecklar nya metoder och kommunikationsverktyg för att mäta påverkan i andra länder från vår konsumtion, inte minst inom forskningsprogrammen 'PRINCE' (finansierat av Naturvårdsverket) och 'Producer to Consumer Sustainability'.

Rapporten ska ses som ett inlägg i en diskussion som behöver breddas och involvera fler aktörer, och även fördjupas i analysen av möjliga styrmedel och insatser. Vår förhoppning är att rapporten kan leda till konkret handling kring såväl uppföljning som förverkligandet av generationsmålets internationella dimension.

Ulrik Westman

Chef för enheten för
Internationellt samarbete
Naturvårdsverket

Jakob Granit

Deputy Director
Stockholm Environment Institute

Innehåll

Förord.....	2
1. Inledning	4
2. Avgränsning och metod	5
3. Befintlig kunskap om svensk konsumtions negativa effekter i andra länder	8
4. Förutsättningar och hinder att nå generationsmålet – den svenska rådigheten.....	11
5. Befintliga och potentiella styrmedel och insatser.....	13
5.1 Kartläggning och kategorisering av styrmedel och andra insatser.....	13
5.2 Att välja styrmedel och insatser: vägar framåt.....	16
5.2.1 Samla greppet och våga prioritera	16
5.2.2 Driva långsiktig systemförändring	17
5.2.3 Sätta fokus på särskilt viktiga branscher och varuflöden	19
5.2.4 Expandera fungerande miljökrav till flera varor	21
5.2.5 Bilateralt samarbete med producentländer	22
5.2.6 Stöd frivilliga åtaganden och civilsamhället.....	22
5.2.7 Samordna forskningsinsatser och öka kommunikationen av resultat	23
5.2.8 Vara en pådrivande kraft i internationellt samarbete.....	24
6. Slutsatser och rekommendationer	25
Referenser	28
Annex I: Existerande och möjliga styrmedel och andra insatser.....	32

1. Inledning

Syftet med detta uppdrag är att diskutera hur styrmedel och andra insatser kan minska den svenska konsumtionens påverkan på hälsa och miljö utanför Sveriges gränser. Utgångspunkten är generationsmålet, ett inriktningsmål för Sveriges miljöpolitik, och en av dess strecksatser som handlar om att ”konsumtionsmönstren av varor och tjänster orsakar så små miljö- och hälsoproblem som möjligt” (Regeringens proposition 2009, p.21). Generationsmålet är vägledande för miljöarbetet på alla nivåer i samhället och lyder; ”att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen i Sverige är lösta, *utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser*”.

Uppdraget är en del av Naturvårdsverkets fördjupade utvärdering av miljömålen, FU15 (Miljödepartementet 2014). FU15 ska dels innehålla en utvärdering och analys för vart och ett av miljökvalitetsmålen, dels en målövergripande analys av utvecklingen mot generationsmålet och miljökvalitetsmålen. Ett av flera underlag till den målövergripande analysen är en syntesrapport från ett särskilt fokusområde om Hållbar konsumtion i FU15, som ska tydliggöra konsumentens roll och agerande i omställningen till ett resurseffektivt samhälle.

Tyngdpunkten i detta uppdrag, som kommer att användas som underlag för en internationell utblick bl.a. i den målövergripande analysen inom FU15, omfattar effekter av svensk konsumtion på miljö och hälsa *utanför Sveriges gränser*, *konkreta styrmedel* och diskussionen om *svensk rådighet*. Rapporten baseras på tidigare utvärderingar av generationsmålet och andra pågående studier inom ramen för FU15 och andra rapporter som handlar om svensk konsumtions miljö- och hälsoeffekter, samt relevanta styrmedel och deras effektivitet. En intern workshop på Stockholm Environment Institute har bidragit till rapporten.

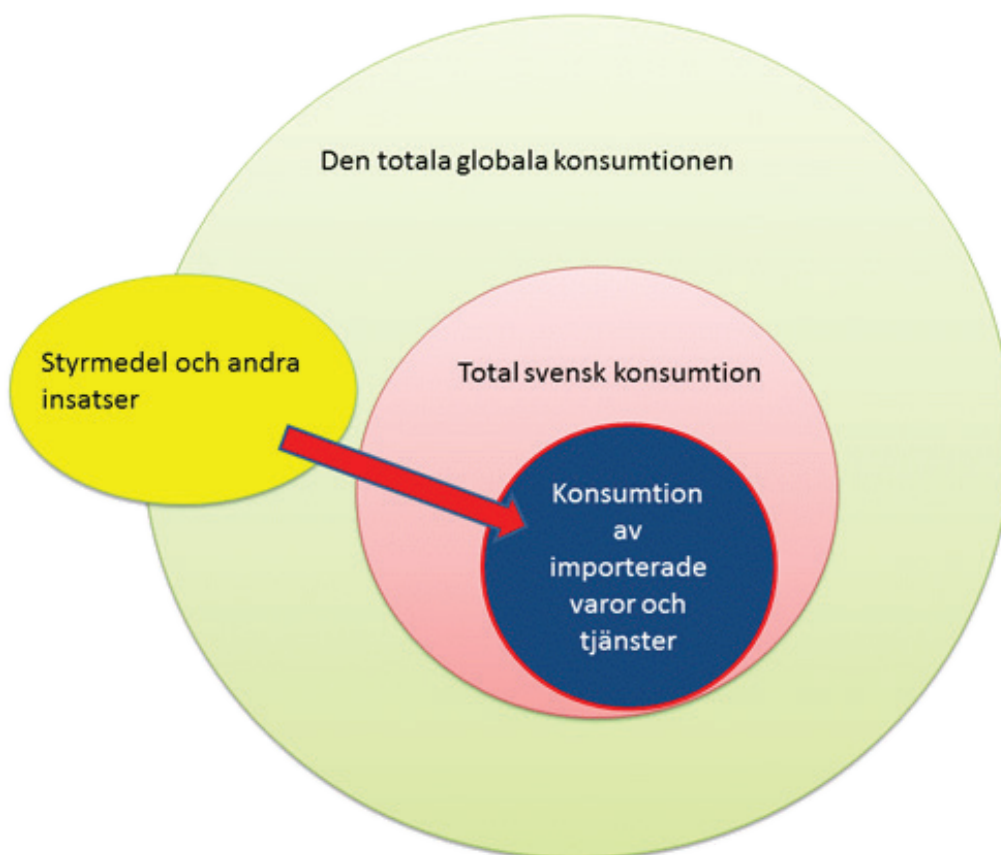
Rapporten inleds med en redogörelse för avgränsningar och metod samt en översikt över befintlig kunskap om negativ påverkan av svensk konsumtion på miljö och hälsa i andra länder. Det följs av en diskussion kring svensk rådighet och möjliga andra hinder liksom förutsättningar för att nå minskad påverkan utomlands av svensk konsumtion. Därefter diskuteras existerande och potentiella nya styrmedel och andra åtgärder som syftar till att reducera negativ inverkan i andra länder av svensk konsumtion. Rapporten avslutas med en summering av slutsatser och rekommendationer. En detaljerad sammanställning av existerande och möjliga styrmedel ges i Annex I.

2. Avgränsning och metod

Den svenska konsumtionens påverkan på miljö och hälsa i andra länder består dels av andra länders omhändertagande av **svenskt avfall**, i den mån det leder till lokala effekter, och dels av effekter som uppstår vid utländsk produktion för att tillgodose **svensk import av varor och tjänster**. I den här rapporten fokuserar vi på effekter av utländsk produktion, även om den förstnämnda också finns med. Ytterligare en påverkan på andra länder utgörs av de utsläpp till luft och vatten i Sverige som rör sig över landets gränser. Dessa utsläpp är inte del av det här uppdraget.

När det gäller svensk import avgränsas arbetet till att omfatta **varor**, inte tjänster. Miljö- och hälsoeffekter av import av tjänster, samt hur de förhåller sig till varuimport (t.ex. frågan om importerade varor och tjänster är substitut, och om tjänsteimport är mindre miljö- och hälsobelastande än varuimport) är intressanta frågeställningar att undersöka i framtida studier.

Svensk import av varor är en **delmängd av vår totala konsumtion i Sverige**, och den är i sin tur en del av den globala konsumtionen och vårt totala utnyttjande av jordens resurser (Figur 1). Av alla aktörer och transaktioner som har direkt eller indirekt påverkan på miljö och hälsa i andra länder är det bara en del som svenska staten har möjlighet att påverka genom nationella styrmedel eller andra insatser. Den svenska rådhögheten begränsas t.ex. av handelsavtal och EU-regler kring den fria marknaden, och i dessa fall får Sverige förlita sig på att driva initiativ för styrning inom ramen för internationella förhandlingar.

Figur 1: Styrmedel riktade specifikt mot konsumtion av importerade varor och tjänster som delmängd av total svensk konsumtion, som i sin tur är en delmängd av den totala globala konsumtionen. Observera att figuren inte är skalenlig: Svensk BNP utgjorde 0.46% av global BNP år 2013 (Quandl 2014).

Svensk import av varor och tjänster ökar och uppgick 2009 till 41% av Sveriges BNP (SCB 2014b). I ett EU perspektiv har svensk ekonomi en något större import relativt snittet i EU-26 för 2009 (SCB 2014b). Importen av varor mätt i monetärt värde är mer än dubbelt så stor som importen av tjänster (SCB 2014c). De importerade

tjänsterna utgörs nästan till hälften av transporter och resor (Ekonomifakta 2013), vilket är kategorier där man kan anta att det finns utrymme för svensk styrning mot minskad negativ påverkan på hälsa och miljö.

Notera att vi främst tar upp miljö- och hälsoeffekter som uppstår utomlands av svensk konsumtion (den importerade delmängden), och **inte svenska investeringar** i utländsk produktion, i enlighet med uppdraget. Svenska investeringar utgör dock ett viktigt ekonomisk flöde med potentiell miljö- och hälsopåverkan och är samtidigt en viktig kanal för påverkan där ytterligare utredning av möjliga styrmedel är av intresse. Uppskattningar visar t.ex. att svenska börsinvesteringar i energirelaterade bolag utomlands motsvarar utsläpp av ca 53 miljoner ton koldioxid per år (PWC 2014). Detta kan jämföras med de totala utsläppen orsakade av svensk konsumtion som uppgick till 117 miljoner ton koldioxidekvivalenter 2011 (Naturvårdsverket 2014e). De svenska territoriella utsläppen av koldioxid (utsläpp som sker i Sverige) minskar över tid, men den utsläppsminskningen motsvaras av en lika stor ökning av utsläpp i andra länder orsakade av svensk konsumtion (SCB 2014b).

För att undersöka negativ miljö- och hälsopåverkan av importerad konsumtion krävs en översikt av vad svensk varuimport består av. Mätt i penningvärde, är verkstadsprodukter den största varugruppen (Tabell 1), i vilken elektronik och telekom samt fordon ingår som stora underkategorier. Energivaror är den näst största varugruppen, men detta är inte relevant för denna rapports syfte då en stor del av miljöpåverkan sker inom Sveriges gränser och därmed mäts och regleras som territoriell konsumtion. Livsmedel och textilvaror är å andra sidan varugrupper av relevans då de gör stora anspråk på landyta och miljö- och hälsopåverkan i de producerande länderna (SCB 2014a), där Sverige har bristande rådighet i traditionell mening.

Svensk import (jan-mars 2013)	
källa: HA 22SM 1302	
Varuområde	andel (%)
Verkstadsvaror	40
Energivaror	17
Kemivaror	14
Livsmedel	11
Mineralvaror	8
Tekovaror	6
Skogsråvaror	3
Skor	2

Tabell 1: Svensk varuimport under första kvartalet 2013 (Statistiskt meddelande 1302, Statistiska Centralbyrån), andel av totalt pengavärde

Avseende importerade varor är det i princip möjligt att härleda negativ miljö- och hälsopåverkan till produktionens **volym** eller till dess **produktionsmetod** (eller båda). Är det med andra ord så att en vara produceras på ett särskilt miljö- eller hälsoskadligt sätt, eller är det snarare den växande volymen av varan i fråga som är det största problemet? Sådan kunskap skulle göra det möjligt att bedöma om Sverige främst bör bidra till att minska *kvantiteten* av svensk konsumtion av särskilt skadliga varor, eller att skifta till varor producerade med mindre negativ påverkan (d.v.s. öka *kvaliteten* på konsumtionen). I många fall är det dock en kombination av minskad volym och förbättrat produktionssätt som krävs för ökad hållbarhet inom planetens gränser (Rockstrom et al. 2009; Steffen et al. 2015). Vidare är leverantörskedjorna i den globaliserade ekonomin komplexa och det är svårt att spåra ursprunget på insatsvaror och råvaror och därmed bedöma den totala produktionsmetodens miljöpåverkan.

Med tanke på ovanstående ser vi två olika ansatser till att identifiera styrmedel:

1. Analysera vilka importvaror och vilka producentländer som är förknippade med störst negativ miljö- och hälsopåverkan ("hotspots") av svensk konsumtion (för tillämpning av denna metod på EU-nivå, se SEI, 2013). Det kan leda till ett begränsat antal råvaror, leverantörskedjor eller branscher som prioriteras, där relevanta styrmedel kan analyseras mer i detalj. Metodutveckling inom multi-regional

input-output-analys har gjort det möjligt att nu också analysera importerade varors miljöpåverkan under hela förädlingsprocessen, d.v.s. inte enbart mäta miljöbelastningen av svensk direktimport av en råvara (t.ex. soja) utan miljöbelastningen av andra varor där råvaran ingår i produktionen (t.ex. soja använt som foder för importerat kött eller lädervaror).

2. Utgå från en **allmän inventering av styrmedel för hållbar konsumtion** och identifiera de med störst potential att minska negativ miljö- och hälsopåverkan utomlands, givet svensk imports marknadsandelar och dessutom identifiera vilka politiska omständigheter som kan utnyttjas.

I nästa avsnitt diskuteras kända negativa effekter av svensk konsumtion i andra länder, varefter ett urval av hotspots för vidare analys presenteras (metod 1). I efterföljande avsnitt görs den allmänna inventeringen av styrmedel (metod 2). Där diskuteras även specifika styrmedel kopplade till de hotspots som identifierats med metod 1.

Det ska understrykas att en utredning av faktiska eller potentiella *effekter* av styrmedlen och insatserna, vilket skulle möjliggöra en systematisk prioritering, inte var möjlig inom tidsramen för detta uppdrag. Rekommendationerna bygger därför på **en första bedömning** av det insamlade materialet. Vi har analyserat hur etablerat och utvecklat styrmedlet/idén är; hur mycket kunskap som finns om det; samt gjort en bedömning av potential utifrån rapporterad effekt om sådan information finns. Arbetet ska ses som ett inlägg i diskussionen snarare än en komplett forskningsöversikt av detta omfattande område.

3. Befintlig kunskap om svensk konsumtions negativa effekter i andra länder

Produktion av importerade varor påverkar producentländerna på många olika vis. I denna rapport redovisas befintlig kunskap och en begränsad diskussion förs, eftersom mer omfattande redogörelser redan finns i andra rapporter (se t.ex. Naturvårdsverket 2010). Effekternas karaktär och omfattning påverkas som nämnts av konsumtionens volym, men också av produktionsmetoden. Bland de **positiva** effekterna finns inkomster från exporten och möjligheter till ekonomisk utveckling i producentländerna, bland de **negativa** finns effekter på miljö och hälsa. Striktare importkrav som leder till mer miljö- och hälsovänlig produktion kan ses som en positiv effekt.

En utmaning är att produktionens positiva effekter inte alltid kommer de människor till godo som drabbas av de negativa effekterna. Här finns viktiga aspekter som knyter frågeställningarna i den här rapporten till fattigdomsbekämpning, svensk politik för global utveckling (Regeringskansliet 2008) och pågående diskussioner inom post-2015 agendan¹. Minskad svensk konsumtion som inte ersätts av andra inkomstmöjligheter för människor i producentländer kan innebära ett avbräck för utvecklingspotentialen i landet, åtminstone på kort sikt. Möjligheter för samverkan och konflikter mellan hållbarhetsmål och utvecklingsmål innebär att styrmedel för generationsmålets internationella dimension måste prövas utifrån dessa olika perspektiv. Svåra balansgångar kan uppstå men medveten policykoherens bör eftersträvas.

När det gäller kunskap om miljöeffekter blir internationell data alltmer omfattande för **olika miljöfrågor**, t.ex. koldioxidutsläpp, biologisk mångfald och tillgång till vatten av god kvalitet, liksom om olika varors och råvarors ursprung. Som tidigare nämnts kan vi alltså inte längre endast analysera de råvaror Sverige importerar (t.ex. soja) utan också råvaruinnehållet i förädlade varor vi importerar (t.ex. nötkött uppfött på soja) med hjälp av sk ”multi-regional input-output analys”. Det öppnar för en mer nyanserad bild över vilka varor och varukedjor som bör prioriteras baserat på både direkt och indirekt miljöpåverkan. Ännu finns dock inget sammanvägt index över total miljöpåverkan av konsumtion att tillgå. Vid val av analys av vilka varuflöden som är mest relevanta krävs alltså ett ställningstagande om vilka negativa effekter som är utgångspunkten (t.ex. koldioxidutsläpp eller uttag av vattenresurser).

I strävan att ändå ge en mer översiktlig bild rapporterade nyligen Världsnaturfondens *Living Planet 2014* (WWF 2014) att Sverige klättrat från fjortonde till tionde plats på listan över länder med störst **ekologiskt fotavtryck**. Detta är ett delvis sammanvägt konsumtionsbaserat mått som dock inte fångar in alla miljöfrågor av svenskt eller internationellt intresse. Trenden med ökande fotavtryck förklaras utifrån stigande import av kolkrävande produktion i Kina, en energikrävande fordonspark och vår höga köttkonsumtion. Dessutom framhålls också att en förklaring till att Sverige klättrat i ligan är att svensk ekonomi gått relativt bra medan andra länder drabbats av ekonomisk kris. Detta har resulterat i ett relativt sett högre svenskt konsumtionstryck jämfört med länder som drabbats hårdare (DN 2014).

En närmare granskning av handelsstatistiken i relation till **koldioxidutsläpp** gjordes vidare nyligen av SCB (2014b). Här framkommer att Sverige har en relativt hög andel import mätt i andel av BNP jämfört med övriga EU-länder. Av det som importeras som har högt koldioxidavtryck utgör import från Kina en betydande del. Inom gruppen varor som importeras från Kina utmärker sig elektrisk och elektronisk utrustning samt optiska instrument (branschen stod för 19% av utsläppen som genererats av import från Kina år 2009) (SCB 2014b).

Klimatpåverkan från **elektronikimporten** är alltså betydande, men det finns också annan miljö- och hälsopåverkan från produktionen av elektronik. Elektronikprodukter inkluderar en lång rad miljö- och hälsofarliga ämnen (Nordiska Ministerrådet 2011). Hälsofarliga ämnen i produkter utgör en hälso- och miljörisk vid emissioner under produktion, produktens användning och när varan blir avfall. Elektronisk utrustning byts ofta ut, vilket ökar miljö- och hälsopåverkan av den här konsumtionskategorin. I en nyligen genomförd undersökning svarade hälften av de tillfrågade IT-cheferna på företag och myndigheter att man rutinmässigt

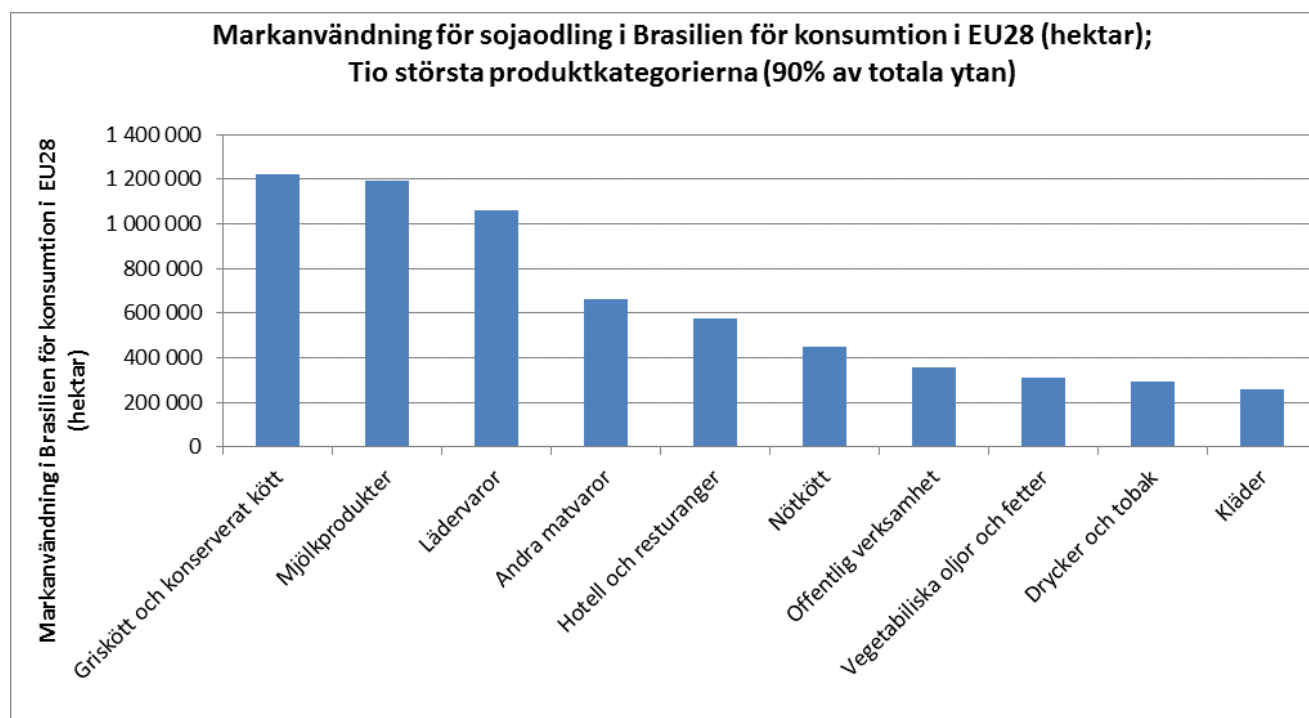
¹ Se <http://www.regeringen.se/sb/d/16584> samt <https://sustainabledevelopment.un.org/topics/sustainabledevelopmentgoals>.

skrotar eller magasineras utrustning som hade kunnat användas igen (Inrego 2014). Runt 75% av elektronikavfallet från EU har bedömts försvinna utom myndigheternas kontroll (Nordiska Ministerrådet 2011), vilket kan innebära att slutdestinationen är illegal återvinning med synnerligen allvarliga effekter (Robinson 2009).

Utan att ha genomfört en grundlig och omfattande hotspot-analys inom ramen för detta uppdrag framstår effekter på **biologisk mångfald** som ett annat problem av hög dignitet (GBO 2014). Den biologiska mångfalden hotas på flera sätt, däribland genom förändrad markanvändning vilket påverkar arters naturliga habitat (EEA 2014). En viktig drivkraft bakom förändrad markanvändning är utökad areal för jordbruksproduktion (Ochoa-Quintero et al. 2015). Jordbruksproduktion har direkta effekter på markanvändning och vattenresurser, liksom sociala, hälsomässiga och ekonomiska effekter på jordbruksarbetare och hela samhällssektorer i producentländerna (GBO 2014).

Beroende på produktionsmetod och produktionsplats kan de negativa effekterna variera stort. En vattenkrävande gröda kan innebära stora påfrestningar i en vattenfattig region, medan samma gröda odlad på annan plats kan innebära ett hållbart nyttjande av vattenresursen. Jordbrukskemikalier kan utgöra akuta hälso- och ekosystemrisker om de används utan nödvändiga riskreducerande åtgärder (FAO 2010; Pedlowski et al. 2012). Jordbrukssystem där de mest toxiska jordbrukskemikalierna fortfarande används medför störst risk för människa och miljö. Slutligen, den odling för vilken ny mark tas i anspråk, t.ex. genom omvandling av skog med höga naturvärden eller våtmarker till odlingsmark, har initialt större negativ effekt på den biologiska mångfalden än odling som sker på existerande åkermark (GBO 2014).

Brasilien och Ostasien är exempel på regioner som har snabbt växande export av jordbruksvaror med stor markanvändningsareal (Lugschitz et al 2011, citerad i SEI 2013). EU å sin sida tillhör de regioner som står för en ökande import av jordbruksprodukter (von Witzke & Noleppa 2009, citerade i SEI 2013). Jordbruksprodukter importeras direkt, men kommer också till EU som del i andra produkter, t.ex. kött där foder, vatten och mark använts under djuruppfödningen. För svensk del, liksom för EU i stort, kommer t.ex. den största delen av den importerade **sojan** som del av andra produkter (Figur 2).

Figur 2: Markareal använd i Brasilien för odling av soja för export till EU uppdelat på de 10 största varugrupperna för vilka soja använts i produktionen ("embedded soy"). Source: SEI MRIO Data.

Sammanfattningsvis har kunskapen om miljö- och hälsoeffekter från globala varukedjor, däribland svensk import av varor, ökat avsevärt de senaste åren och nya beräkningsmetoder utarbetas. För det första finns det nu data om miljöpåverkan från förädlade varor och inte bara från importerade råvaror. Detta ger möjlighet till bättre riktade styrmedel och insatser från Sveriges sida. För det andra utvecklas den rumsliga upplösningen i data så att kunskapen ökar kring varifrån importen kommer och hur produktionsförhållanden är just där. Det ökar också kunskapen om var Sveriges insatser bäst riktas inom ett land eller en region (Godard et al. 2015).

Naturvårdsverket finansierar ett forskningsprojekt, PRINCE (Policy-Relevant Indicators for National Consumption and Environment, 2015-2017), som ska analysera kvantitativa data för svensk konsumtion och föreslå indikatorer för att mäta och följa upp effekter i andra länder av svensk konsumtion på ett antal områden. Projektet lanseras i januari 2015 och leds av Statistiska Centralbyrån. Stockholm Environment Institute är en av de deltagande forskningsorganisationerna i det här omfattande uppdraget.

4. Förutsättningar och hinder att nå generationsmålet – den svenska rådigheten

Före rapportens diskussion om styrmedel och andra insatser följer nu en kort genomgång av förutsättningar och hinder för att nå generationsmålet internationellt. Särskilt fokus har lagts på den svenska rådighetens begränsningar och potentiella tänjbarhet. En mer fullständig genomgång av hinder och förutsättningar skulle bli omfattande eftersom måluppfyllnaden i stort påverkas av många olika faktorer. Det handlar om starka drivkrafter i världsekonomin och det geopolitiska spelet, enskilda länders politiska utveckling och institutionella kapacitet, liksom om konsumtionstrender, befolkningsdynamik och globala miljötrender (EEA 2010).

Några exempel på mer specifika förutsättningar och hinder ges i Tabell 2. Bland förutsättningarna finns kravet på tillräcklig kunskap. För många varukedjor och branscher finns redan idag tillräcklig kunskap för att kunna agera – åtminstone i rätt riktning – för att minska de negativa miljö- och hälsoeffekterna. Vidareutveckling av metoder för att mäta effekternas storlek och för att förbättra kunskapen i de varukedjor som är mindre väl kartlagda i dag kommer dock att öka möjligheterna till effektiva styrmedel och andra specifika insatser. En annan förutsättning är att svenska konsumenter, liksom andra länder och deras konsumenter och producenter, ser det som angeläget att delta i arbetet mot mer hållbara produktions- och konsumtionsmönster. En viktig komponent för att bidra till att skapa ett sådant intresse är att med större tydlighet kartlägga och lyfta fram positiva bieffekter för utvecklingen i producentländerna av att satsa på miljö och hälsa (se t.ex. KEMI 2005; New Climate Economy 2014).

Förutsättningar för att uppfylla generationsmålet strecksats om konsumtionsmönster

- Att vi har kunskap kring svensk konsumtions påverkan utomlands; som generella trender och/eller mer specifik kunskap kring särskild negativ påverkan där ett tydligt orsakssamband kan spåras genom leverantörskedjan
- Att politiskt, ekonomiskt och organisatoriskt utrymme finns för att införa styrmedel och andra insatser
- Att införda styrmedel och insatser är effektiva, och att det finns en förståelse och samsyn hos svenska konsumenter, företag och civila sektorn kring generationsmålet samt eventuellt också vilja att förändra beteenden utöver minimikrav
- Att andra länder driver agendan om hållbar konsumtion tillsammans med Sverige och ökar dess genomslagskraft i form av förändrade konsumtionsvanor
- Att exportländers myndigheter och dess privata/civila sektor är villiga att samarbeta kring minskad påverkan i produktionsledet

Hinder för att uppfylla generationsmålet strecksats om konsumtionsmönster

- Svensk rådighet är begränsad och vi kan ej införa styrmedel som strider mot internationella handelsavtal, EU:s regler kring statsstöd och inre marknad, eller nationell lagstiftning i exportlandet
- Det är politiskt känsligt att försöka styra andra länders produktion och export, vilket kan få konsekvenser för internationellt samarbete i diverse olika fora

Tabell 2: Förutsättningar och hinder för att uppfylla generationsmålet strecksats om konsumtionsmönster i den internationella dimensionen

Bland hinder för måluppfyllelse av generationsmålet kan noteras att det är politiskt känsligt att försöka påverka andra länders produktionssätt eftersom det kan ses som intrång i den nationella suveräniteten. Miljökrav på importen kan också uppfattas som handelshinder av producentländer. Vidare kan åtgärder som verkar återhållsamt på konsumtionsnivåerna anses vara ett problem enligt rådande tillväxtparadigm, i alla fall om en minskning av varukonsumtion inte kompenseras av en ökande tjänstekonsumtion.

I Naturvårdsverkets rapport "Uppföljning av generationsmålet" från 2012 görs en övergripande analys av svensk rådighet för hela generationsmålet. Där diskuteras också den del av generationsmålet som berör konsumtion av importerade varor (Naturvårdsverket 2012b). Rapporten konstaterar att för generationsmålet som helhet är inte rådigheten en begränsande faktor av vikt. För den internationella dimensionen så finns däremot, menar rapportförfattarna, stora begränsningar vad gäller svenska beslutsfattares och myndigheters möjligheter att styra över t.ex. produktionsmetoder i andra länder. För detta begränsas rådigheten både av EU-regler och av internationella handelsavtal.

Rapporten pekar dock på att ett mer strategiskt tillvägagångssätt för svenskt agerande i bilaterala och multilaterala samarbeten är en väg framåt som inte direkt begränsas av rådighetshinder. Några tankar som lyfts fram i den riktningen i rapporten är:

- Större fokus på **nationell implementering av internationella miljöavtal i de länder som ligger efter** i genomförande för att motverka det rådande implementeringsgapet och svaga nationella ägandeskapet av avtalens innehåll
- Stärkande av producentländernas **tillsynsmyndigheter** är en fråga med hög prioritet
- Mer strategiskt utnyttjande av **Exportkreditnämndens verksamhet**. Exportkreditnämnden ansvarar varje år för mångmiljardsatsningar i ett hundratal länder. Ökad förståelse för hur dessa investeringar påverkar generationsmålsuppfyllelsen behövs
- **Strategiska bilaterala samarbeten** och **samarbeten med näringslivet** för t.ex. mer resurseffektiva och hållbara kretslopp av material och varor
- Att genom biståndet stärka **global och nationell kapacitet** för hantering av miljö- och resursfrågor

I Naturvårdsverkets skrivelse till regeringen i september 2014 (Naturvårdsverket 2014a) lyfts särskilt möjligheten till strategiska bilaterala samarbeten. Man pekar här på potentialen i att utveckla och stärka miljösamarbetet med de länder från vilka Sverige importerar mycket varor och därmed bidra till en bättre och mer effektiv miljöförvaltning och styrning i dessa länder.

5. Befintliga och potentiella styrmedel och insatser

Behovet av att inventera existerande och nya styrmedel och andra insatser för svensk konsumtions påverkan på miljö och hälsa i andra länder har uppmärksammats tidigare av både Naturvårdsverket och andra intressenter². Här presenterar vi en översikt som bygger på en genomgång av befintliga rapporter³, styrmedel kända av författarna, samt kommentarer från experter. Den **fullständiga översikten i Annex I** redovisar både den **generella idén med styrmedlet vad gäller styrmedlets verkan och konkreta exempel på styrmedel**. I detta avsnitt belyser vi särskilt intressanta exempel ur översikten, samt exempel för de specifika varukedjor som identifierades med hotspot-metoden i föregående avsnitt.

5.1 Kartläggning och kategorisering av styrmedel och andra insatser

Sammanfattningsvis visar vår kartläggning av befintliga och möjliga styrmedel och insatser i Annex I att det inte råder brist på idéer, utan snarare på beslut och handling. Det finns säkerligen flera förklaringar till bristen på handling när det gäller konsumtion. Enligt liberal ideologi ska t.ex. staten begränsa individens val och beslut så lite som möjligt. Klassisk keynesiansk ekonomisk teori säger vidare att staten kan öka eller bibehålla ekonomisk tillväxt genom stimulans till ökad offentlig eller privat konsumtion. Slutligen kan konsumtionshämmande insatser vara obekväma politiska beslut då kostnaden (dyrare varor eller färre val) tillfaller individen på kort sikt (innevarande politisk mandatperiod) medan nyttan av en bättre miljö och hälsa kanske infinner sig på längre sikt och mer på samhällelig än individuell nivå.

För att röra oss ifrån principiella idéer kring styrning och närmare konkreta beslutsunderlag skulle det behövas en analys av utvärderingar av faktiska eller potentiella effekter av dessa styrmedel, vilket möjliggör prioritering beroende på effekter av styrmedlen. Dock ryms inte en sådan analys, eller framtagande av utvärderingar, inom ramen för detta uppdrag.

För inventeringen som presenteras här definierar vi **styrmedel** som statens sätt att uppmuntra eller avstyra aktiviteter utförda av olika samhällsaktörer, inklusive staten själv, för att driva samhällsutvecklingen i önskvärd riktning. De kan syfta till att korrigera marknadsmisslyckanden (t.ex. reglera kollektiva varor, externa effekter, göra information mer tillgänglig eller symmetrisk, lindra moralisk risk) (Naturvårdsverket 2012a), politikmisslyckanden, ändra fördelning, eller införas av andra skäl.

Utöver styrmedel kan staten göra **andra insatser** som inte innebär direkt implementering av styrmedel, t.ex. driva en fråga i internationella förhandlingar, ekonomiskt stödja internationellt samarbete, eller rikta bistånd till utvalda aktiviteter i samarbetsländer. Sådana policyförberedande och stödjande insatser kan utmynna i konkreta (nationella eller internationella) styrmedel och påverka attityder och positioner på längre sikt. De är därför särskilt relevanta i det här sammanhanget, som i betydande utsträckning präglas av rådighetsbrist och där ett unilateralt svenskt agerande inte nödvändigtvis skulle lösa de underliggande problemen i tillräcklig utsträckning. Till exempel är Sveriges marknadsandelar av import av sojaprodukter från Brasilien och elektronikprodukter från Kina (se mer nedan) förmodligen inte tillräckligt stora för att på egen hand stimulera exportörerna till förändringar för varans miljöprestanda och produktionssätt.

² I regeringsuppdraget *Förslag till åtgärder för en mer hållbar konsumtion*, rekommenderar Naturvårdsverket (2014a, s. 29) att "några utvalda miljömålsmyndigheter... ges i uppdrag att, inom sina respektive verksamhetsområden, föreslå åtgärder som bidrar till att minska den svenska konsumtionen påverkan på miljö och hälsa i andra länder". För en historisk genomgång av förslag kring styrmedel och uppföljning kring generationsmålet, se Naturvårdsverket (2014d).

³ Vi har utgått från: Naturvårdsverkets egen lista på 23 förslag till åtgärder för mer hållbar konsumtion generellt (Naturvårdsverket 2014a), och valt ut de med särskild relevans för den internationella dimensionen (dvs där signifikant miljö- och/eller hälsoeffekt uppstår i produktionsledet utomlands) (Naturvårdsverket, 2014a, s.6-7); en SEI-rapport till WWF Europe där existerande och möjliga styrmedel på EU-nivå identifieras för ett antal råvaror (soja, majs och sockerrör från Amazonas/Cerrado, samt sockerrör och palmolja från Borneo) (SEI 2013); Jordens Vänners förslag till svenska styrmedel och åtgärder allmänt samt för vissa produktgrupper (Eklöf 2010); översikt av historiken kring svenskt engagemang i SCP-arbete (Naturvårdsverket 2010); förslag ställda i Miljövårdsberedningens rapport *Tillväxt och miljö i ett globalt perspektiv* (2007).

När det gäller att sortera i listan av styrmedel i Annex I finns det flera sätt att kategorisera styrmedel och andra insatser på. Här använder vi fyra huvudgrupper av styrmedel som Naturvårdsverket (2012b) har identifierat: **ekonomiska** (t.ex. skatter, avgifter, subventioner, bidrag, handel med utsläppsätter), **administrativa** (t.ex. lagligt bindande normer, gränsvärden, teknikkrav, regelgivning, tillsyn), **informativa** (t.ex. miljömärkning, konsumentupplysning, rådgivning, utbildning, opinionsbildning), samt **forskning och utveckling** (FoU) (t.ex. forskning, demonstrationsprojekt).

Utöver dessa har vi lagt till en kategori för **frivilliga insatser och åtaganden**, vilka staten i olika utsträckning kan stödja och/eller förlita sig till som ett alternativ till lagligt bindande styrning. I det här sammanhanget är det även relevant med **internationellt och bilateralt samarbete** (t.ex. deltagande i internationella program, strategiska bilaterala utvecklingssamarbeten, diplomatiska relationer) som en egen kategori. Utöver dessa sex kategorier av styrmedel och insatser skulle man även kunna ta med samhällsplanering, men vi bedömer det mindre relevant i detta sammanhang eftersom det gäller hållbar utveckling i stort och inte främst den internationella dimensionen.

En tydlig kategorisering av styrmedel är inte helt enkel att göra, och många styrmedel kan i praktiken innebära kombinationer av styrningstyper. Till exempel kan frivillig miljömärkning ekonomiskt stödjas av staten, och administrativa krav på offentliga sektorns upphandling kan fungera som ett ekonomiskt styrmedel att stimulera marknader. Frivilliga åtaganden kan övergå till att vara lagkrävda om inte tillräcklig framgång uppnås. Frivilligt hållbarhetsarbete bland företag kan också syfta till att bättre informera kunder, d.v.s. agera som informativt styrmedel.

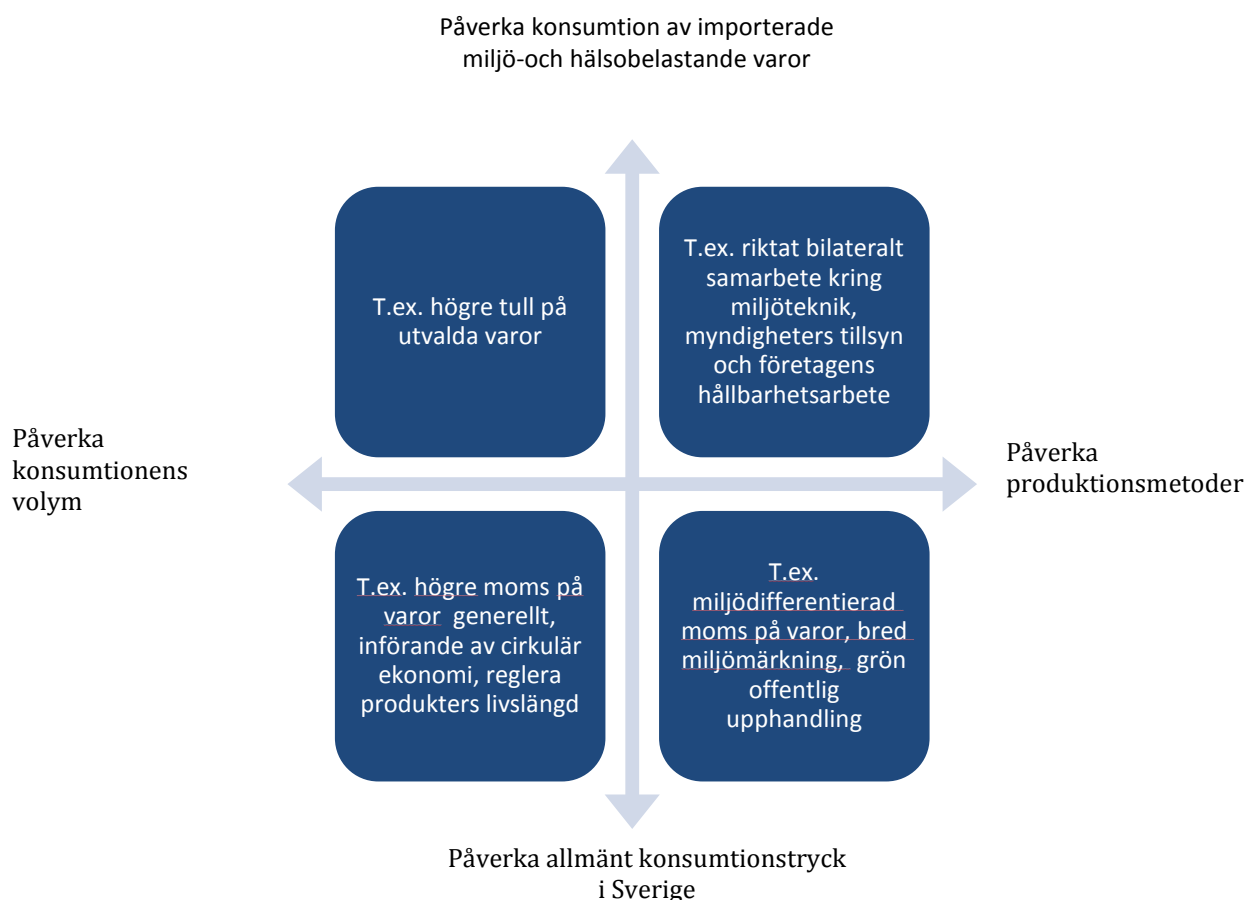
Styrmedel kan vidare klassificeras efter vilken nivå (**internationell, EU, nationell**) som har juridisk behörighet att införa dem, vilket vi gör i Annex I. De kan också klassificeras efter vilket politikområde de utvecklats inom (t.ex. handel, jordbruk, miljö), dock kan enskilda styrmedel ofta relatera till politiska mål inom flera olika områden. I våra rekommendationer gör vi dock tydligt vilka politikområden och aktörer som bör ta huvudansvar. Slutligen kan styrmedel för hållbar konsumtion generellt delas in efter var i konsumtionsledet de riktas (beslut att införskaffa en vara, införskaffandet, användandet, avskaffandet) (IVL 2014), men för detta uppdrag är det mest relevant att fokusera på efterfrågan av importerade varor och importörers beslut att införskaffa dem.

När det gäller att påverka konsumtionsbeteende, kan man också klassificera styrmedel utifrån om de syftar till att påverka **individens** val eller det ekonomiska **systemet** som individen verkar inom. Styrmedel som syftar till att påverka individens val är t.ex. miljömärkningar, medan ett exempel på ett systemstyrmedel är skatt på koldioxid. Dessa två dimensioner avspeglar i någon mån de grundantaganden som görs; är konsumtionsnivå och dess miljö- och hälsoprofil ett individuellt ansvar eller ett samhällsansvar (stat och/eller företag) (Spaargaren 2011). Och hur balanseras dessa två perspektiv i styrmedelsmixen? Vidare skulle man också kunna skilja mellan **målgruppen** för styrmedel/ insatsen; handlar det om privatpersoner eller offentlig sektor, svenska importörer och distributörer eller utländska exportörer. När det gäller att samarbeta med eller reglera individuella producent- eller förädlingsföretag beror handlingsutrymmet också på vilken jurisdiktion de faller inom, d.v.s. om det är lokalgda företag eller om det är svenska företag som verkar multinationellt.

För att identifiera och diskutera styrmedel och andra insatser inom detta uppdrag finner vi dock att det är mest hjälpsamt att placera dem längs två andra parametrar, som illustreras i Figur 3. Dessa belyser huruvida de:

- påverkar det i) **allmänna svenska konsumtionstrycket** (både volym och produktionsmetod), oavsett varornas ursprung, och därmed som en konsekvens begränsar efterfrågan på importerade varor, eller ii) påverkar **specifika importvaror**, med känd negativ miljö- och hälsopåverkan någonstans i leverantörskedjan;
- påverkar i) **konsumtionens volym**, vilket innebär ett betydande fokus på efterfrågesidan, eller ii) påverkar **produktionsmetoder** primärt, d.v.s. ett fokus på utbudssidan.

Figur 3: Olika sätt att påverka svensk konsumtion av miljö- och hälsobelastande varor

Textexemplen i figur 3 fungerar som illustration. De här parametrarna kan underlätta en fortsatt diskussion kring styrmedel, då den visar på skillnader i styrningsfilosofi. Vill man styra avgränsade varukedjor med tillhörande miljö- och hälsoproblem med ”spetsiga” styrmedel/insatser med hög precision, är det övre högra fältet kanske av störst intresse. Vill man förändra konsumtionsbeteende mer grundligt och genom en tydlig signal låta marknaden själv omorganisera sig, är det nedre vänstra fältet kanske av störst intresse.

Kartläggningen som presenteras i Annex I visar att det finns **minst 60 olika styrmedels- och insatsvarianter** som skulle kunna diskuteras vidare. Även om det lätt blir missvisande att tala om siffror i detta sammanhang framgår det att något mer än hälften är nya idéer och förslag som förts fram tidigare eller i den här rapporten medan det finns en mindre, men ändå betydande, mängd existerande styrmedel och insatser. Mer eller mindre alla existerande styrmedel och insatser kan justeras för större eller annan önskvärd effekt, medan några är kopplade till mer konkreta och detaljerade förslag för justering av styrmedlet.

Om man tittar på de kategorier av styrmedel vi använder här, ser vi att det finns få existerande exempel på **ekonomiska styrmedel** av relevans men att det inte råder brist på idéer. Införande av dessa skulle kräva nationella beslut, men de skulle även behöva klara internationell och EU-rättslig prövning. Gällande **administrativa styrmedel**, finns det ett antal EU-regleringar av relevans, som eventuellt skulle kunna justeras och breddas, givet att resten av medlemsländerna visar intresse. Det finns ett stort handlingsutrymme och relativt lite rådighetsbrist avseende **informativa styrmedel** och **FoU**. Här ser vi också en större mängd existerande insatser, som dock skulle kunna öka i ambitionsnivå med tydligt riktad statlig styrning, baserat på en analys av prioriterade varukedjor och producentregioner. När det gäller **frivilliga insatser och åtaganden** finns även här en mängd exempel pådrivna av olika branscher, företag eller organisationer. Det är svårt att hitta information om deras effekt, men baserat på mer analys skulle staten kunna gå in och aktivt stödja ett urval.

När det gäller **internationellt och bilateralt samarbete** finns mycket redan väl etablerat och Sverige har tar en aktiv roll. Några idéer presenteras för hur engagemanget skulle kunna få större effekt. Till sist finns ett par **övriga insatser** som avser hur staten arbetar med att utveckla ny politik och styrmedel som kunde koordineras med generationsmålet. Gällande fokus på volymen varor som konsumeras kontra produktionsmetoden, finns idag existerande och möjliga styrmedel på båda sidor. Ekonomiska och informativa styrmedel verkar till större del relevanta för volymen av varor, men många av dem är idag inte i bruk.

5.2 Att välja styrmedel och insatser: vägar framåt

Utifrån den större kartläggningen i Annex I identifierar vi några specifika vägar framåt. Vår bedömning är att man behöver ett brett angreppssätt som inkluderar flera av de fyra fälten i Figur 3 ovan. Det ska understrykas igen att en utredning av faktiska eller potentiella *effekter* av styrmedlen och insatserna, vilket skulle möjliggöra en systematisk prioritering, inte var möjligt inom tidsramen för detta uppdrag. Rekommendationerna bygger därför på **en första bedömning** av det insamlade materialet. Vi har analyserat hur etablerat och utvecklat styrmedlet/idén är samt hur mycket kunskap som finns om det. Arbetet ska ses som ett inlägg i diskussionen snarare än en komplett forskningsöversikt.

Det är viktigt att förtydliga att det i många fall är aktuellt att tänka sig en kombination av ett flertal styrmedel och insatser, som tillsammans verkar mot samma mål. T.ex. EU:s Ecodesign-direktiv innebär att minimikrav för energieffektivitet ställs på energianvändande produkter för tillgång till EU:s inre marknad, medan EU Energy Labelling direktivet sätter kriterier för märkning av särskilt energieffektiva produkter. I kombination med regler för offentlig upphandling; att inköp ska ske från de topp-presterande produkterna inom en viss grupp, erhålls både en **push- och pulleffekt**.

Slutligen, inom flera av dessa områden finns en mängd likartade – ibland kompletterande och ibland konkurrerande – styrmedel och insatser utvecklade av och inom olika organisationer, t.ex. kring företagens frivilliga hållbarhetsarbete. Där återstår arbete för Sveriges regering och myndigheter att analysera och utröna vilket eller vilka initiativ man ska satsa på.

5.2.1 Samla greppet och våga prioritera

Trots att miljöprestandan och resurseffektiviteten har ökat i den svenska produktionen växer Sveriges miljöfotavtryck globalt till följd av ökande konsumtion. Att Sverige har antagit ett formellt politiskt mål om att inte orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser är ambitiöst och unikt i en internationell jämförelse. Hela området hållbar konsumtion präglas dock av mycket idéer och åtgärdsstrategier, men färre faktiska styrmedel som genomförts i praktiken. Utmaningen är att övergå från ord till handling, d.v.s. fatta politiska beslut, samt att prioritera bland olika möjligheter och utmaningar. Införandet av nya eller substantiellt justerade styrmedel och insatser bör givetvis föregås av en gedigen problem- och konsekvensanalys. Det är viktigt att se att vissa styrmedel och insatser kan införas på kort sikt och utan alltför stora ekonomiska eller politiska konsekvenser, medan andra handlar om systemförändring med längre tidshorisont. Prioritering kommer att vara nödvändig, om inte av ekonomiska skäl (administrativa kostnader) så sannolikt för att bibehålla fokus och tydlighet för alla de aktörer som behöver mobiliseras.

För att bidra till ett samlat grepp och en prioritering bland möjliga styrmedel och insatser ser vi tre insatser som berör regeringens och myndigheternas eget arbete och som bör kunna införas till en relativt låg kostnad. För det första bör, som redan rekommenderats av Naturvårdsverket (2014a), regeringskansliet och relevanta myndigheter ta fram en tydlig **handlingsplan för den internationella dimensionen av generationsmålet**, baserad på förslagen som sammanställts här och/eller annanstans. Syftet bör inte vara att ta fram ännu en lista på idéer eller en åtgärdsstrategi i vid bemärkelse, utan arbeta fram en konkret plan med tydlig ansvarsfördelning. Detta bör göras genom att välja ut ett begränsat antal styrmedel och insatser, sätta tidsramar och utse ansvariga för att analysera dessa vidare och genomföra dem. Denna analys av politiska och praktiska möjligheter och hinder med respektive förslag bör färdigställas inom ett år, och därefter leda till implementering (t.ex. framtagande av propositioner, nya instruktioner till internationella förhandlare, sjösätta samarbetsprojekt). Handlingsplanen kan också inrymma svenska investeringar och import av tjänster, som inte avhandlas inom denna rapport.

Ett **roterande ansvar för handlingsplanen** bör införas inom **regeringskansliet** för att förhindra att handlingsplanen och det bredare implementeringsarbetet får ett för snävt fokus eller att vissa styrmedels- och insatsalternativ faller bort p.g.a. underrepresentation av vissa politikområden i arbetet. Medan Miljö- och energidepartementet har mycket expertis och formellt ansvar för miljömålsarbetet är hållbar konsumtion en mycket bredare fråga som också berör andra politikområden. Därför bör åtminstone Finans-, Närings- och Utrikes- och Justitiedepartementen ha lika stort ansvar och ägandeskap, och kanske även separata portföljer som berör framtidsfrågor, jordbruk, folkhälsa, utbildning, konsumentfrågor, och infrastruktur. Ansvaret kan roteras årsvis, eller så kan det placeras centralt i Statsrådsberedningen. En interdepartemental arbetsgrupp kan vara bra, men bör inte ledas av ett specifikt departement (t.ex. Miljö- och energi), då risken är att ansvaret ändå stannar inom det politikområdet och att resurserna inte prioriteras i rätt omfattning.

Liksom för allt arbete som rör produktion i mindre resursstarka länder och regioner bör fattigdomsbekämpning alltid ligga i fokus. Koherens mellan styrmedel och insatser för minskade negativa effekter av svensk konsumtion å ena sidan och svenska och internationella utvecklingsmål å andra sidan måste säkerställas. Därför bör politik för global utveckling (PGU) vara vägledande i arbetet. Regeringskansliet bör säkerställa att alla nya förslag föregås av en **konsekvensanalys avseende generationsmålet och PGU**. Som ett komplement till detta bör det finnas rutiner för att regelbundet utvärdera samstämmigheten i dessa politikområden på svensk nivå, men också på EU-nivå (t.ex. handelspolitik, strategier för råvarutillförsel, resurseffektivitet). Sverige bör, genom Statsrådsberedningen, verka för större policykoherens nationellt, inom EU och internationellt. De nya globala hållbarhetsmålen som utvecklas inom FN kan utnyttjas och föra in ny energi i den här frågan.

5.2.2 Driva långsiktig systemförändring

Det kan vara lockande att försöka uppfylla generationsmålet genom att i huvudsak fokusera på det övre högra fältet i Figur 3, d.v.s. att arbeta med produktionsmetoder i utvalda producentländer som exporterar viktiga varor för Sverige. Medan detta kan upplevas som det mest direkta sättet att lösa problemet, är det vår samlade bedömning att en bredare och mer långsiktig förändring krävs inom det ekonomiska systemet för att vi inte ska överträda planetära gränser (Rockstrom et al. 2009; Steffen et al. 2015). Detta motiveras av tre skäl, för det första är risken annars att eventuella förbättringar i miljöprestanda och lokalt miljö- och hälsotillstånd i producentlandet kompenseras av ökningar i volymen konsumerade varor (även kallat ”rebound”-effekten). Ett andra skäl är att det kan leda till att miljöprestandan på varor producerade för den svenska marknaden förbättras, medan nya avsättningsmarknader identifieras för varor producerade med den ”smutsigare” metoden, eller att produktionen med smutsigare metod flyttas till andra länder. Ett tredje skäl att inte nedprioritera styrmedel och insatser för mer långsiktig systemförändring är just att de ger verkan på längre sikt, och av den anledningen behöver införas på ett tidigt stadium.

Eventuellt kan tidigt agerande från Sverige också leda till ”first mover advantage” effekter av olika slag, d.v.s. konkurrensfördelar för Sverigebaserade företag som tvingas/uppmuntras till att utveckla nya affärsmodeller innan andra företag och därmed kan säkra tidiga marknadsandelar. Dessa effekter är osäkra och infaller på längre sikt, men införande av mer systeminriktade styrmedel på ett tidigt stadium kan bidra till att Sverige som land – tillika inkomstbringande varumärke – uppfattas som en pionjär. Cirkulär ekonomi är ett begrepp som vinner alltmer mark även i traditionella affärskretsar (Ellen MacArthur Foundation 2015) och innebär ett kretsloppstänkande av resurser i samhället och i produktionen. Sverige har nu en möjlighet att gå i bräschen och koppla statlig strävan mot hållbar konsumtion och produktion med det växande intresset i den privata sektorn för cirkulära affärsmodeller. En samverkan här har potential för förändringar på systemnivå.

Rent konkret bör ekonomiska styrmedel införas för att **sätta ett mer rättvisande pris på konsumtion** (d.v.s. internalisera den externa miljö- och hälsoeffekten) och föra samhället mot en mer cirkulär ekonomi, med högre effektivitet och lägre resursförbrukning. Det finns inget enkelt sätt, men flera alternativ har diskuterats. Till exempel kan **mervärdesskatten** (momsen) höjas, antingen generellt eller differentieras per särskilt miljöskadliga sektorer eller varor (se box 1), i skatteväxling mot minskad beskattning av arbete och/eller tjänster. Detta skulle göra även importerade varor relativt dyrare och innebära en dämpande effekt, beroende på hur priselasticiteten ser ut. Justering av styrmedlet moms skulle kräva ytterligare pådrivande arbete inom EU (ssk momsdirektivet) och ev. WTO så att miljöhänsyn avvägs mot likabehandlingsprincipen, och laglig prövning är inte osannolik.

Nya punktskatter skulle kunna införas på varor eller varugrupper med särskild miljö- och hälsobelastning, t.ex. kött och diverse råvaror. Detta skulle också få genomslag på den importerade delmängden av dessa varor. När det gäller idén om att den svenska koldioxidskatten skulle matchas av prispåslag på importerade varor, som ifall de producerats i Sverige hade varit föremål för koldioxidskatt, s.k. **”border carbon adjustment”**, har den hittills väckt negativa reaktioner eller svagt intresse internationellt. En mer framkomlig väg på kort sikt skulle eventuellt vara att införa **specifika skattelättnader och -avdrag** av miljöskäl. Sådana kan appliceras på leasing av t.ex. fordon eller elektronik, reparationstjänster, och handel med begagnade varor. Syftet skulle vara att minska volymen konsumerade varor och minska avfallsmängderna, göra reparation mer ekonomiskt förmånligt jämfört med ersättning av en vara, samt uppmuntra varor med längre livslängd och bättre miljöprestanda.

Återigen skulle dessa kunna införas för varor där vi vet att Sverige importerar en större mängd. Dock finns en risk att sådana justeringar av styrmedel inte skulle komma åt ett grundläggande inslag i många av dagens affärsmodeller; att inte ersätta en produkt för att den gått sönder utan för att man skapar förväntningar kring att en ny version är snäppet bättre (t.ex. mobiltelefoner). Till sist skulle skattesystemet kunna förändras så att vissa **existerande skatteavdrag miljövillkoras**, t.ex. att ROT-avdraget skulle premiera mer hållbara byggmateriel (inklusive de som importeras).

Box 1: Mervärdesskatt (moms)

Att använda mervärdesskatt (moms) som ett styrmedel för att styra konsumtion i mer miljövänlig riktning är inte särskilt beforskat men har diskuterats en tid såväl i Sverige (SOU 2005) som i EU (Oosterhuis et al. 2008). Moms är per definition en skatt på konsumtion då den i slutänden betalas av konsument och differentierad moms är redan ett av de ekonomiska styrmedel som aktivt används för reglering av konsumtion (Albrecht 2006). Detta sker genom generellt lägre skattesatser på hela sektorer/produktgrupper, såsom på livsmedel, kultur och transporter i Sverige. Flera specifika undantag gäller även, med olika politiska motiveringar. T.ex. beskattas alkohol med 25% trots att det är ett livsmedel med normalt 12% beskattning.

Moms används aktivt av lagstiftare runt om i världen som ett styrmedel för att reglera konsumtion. Genom att välja högre momssatser på resursintensiva sektorer (såsom många typer av daglig- och sällanköpsvaror) och lägre momssatser på resursnåla sektorer (så som vissa tjänster) skulle en generell men trubbig styrning mot mer miljömässig konsumtion erhållas (*grön skatteväxling*). En sådan differentiering skulle även påverka beskattningen på arbetskraftsintensiva tjänster generellt för många sektorer och därför förmodligen samtidigt utgöra ett arbetsmarknadspolitiskt instrument. Dock är de statsfinansiella konsekvenserna betydande då moms f.n. utgör mer än 20% av statsbudgetens inkomster och grundlig analys därför krävs.

Alternativt kan momssatser förändras på enskilda och känt *resursintensiva sektorer*, t.ex. transporter (Albrecht 2006). Dagens nivå på 6% moms på transporter är på många sätt ett utslag av policyinkoherens (Nilsson et al. 2012) där man å ena sidan beskattar många transportslag hårt genom bränslebeskattningar, men har en generellt lägre moms för att gynna transporter. Sådan inkoherens för hela sektorer så som transporter och dess klimatmål har tidigare tydligt pekats på av tex Riksrevisionen (2012).

Som ett led i att åtgärda denna redan identifierade brist på policykoherens skulle man kunna föreslå att olika transportslag bör ha differentierad moms, så som lägre moms för tåg och högre för vägbaserade transporter och flyg. På samma sätt skulle känt resursintensiva produktkategorier så som elektronisk utrustning och optiska instrument ha högre momssats än dagens 25%. En sådan differentierad moms baserad på generella bedömningar av livscykelanalys för produktslag har diskuterats både av forskare (Albrecht 2006; De Camillis and Goralczyk 2013) och i termer av policy implikationer (Oosterhuis et al. 2008; Naess-Schmidt et al. 2008).

I den statliga utredningen *Bilen Biffen Bostaden* diskuterade Stefan Edman ingående möjligheterna till sänkt moms på *miljömässigt fördelaktiga produkter* så som ekologisk mat (SOU 2005). Att differentiera moms för t.ex. olika typer av TV-apparater eller olika produktionstekniker för mat (så som ekologisk) är dock hittills bedömt som omöjligt i dagens EU rättsliga läge (Hamberg and Kriström 2002). EU:s momsdirektiv (77/388/EEG) stipulerar en likabehandlingsprincip inom produktslag och det är troligt att differentierad moms ej är genomförbart innan EU:s regler ändras. Ett sådant arbete där målet bland annat är att möjliggöra för ökad policy-koherens pågår (Oosterhuis et al. 2008; Naess-Schmidt et al. 2008) och ett brett konsultations arbete pågår (European Commission 2013). Ett konkret förslag är därför att Sverige arbetar aktivt för en ändring av EU:s momsdirektiv så att medlemsländer får utökad rätt att sätta differentierade momssatser baserat på tex certifiering av miljövänliga produkter.

Vad det gäller moms som ett trubbigt styrmedel mellan produkter och tjänster är det mycket svårt att överblicka effekterna och detta skulle behöva utredas. Det finns ett antal exempel på länder som implementerat differentierad moms för vissa produkter och tjänster för att befrämja framväxt av förnyelsebar energi, t.ex. Tjeckien och Portugal (Oosterhuis et al. 2008) men inga kvantitativa uppskattningar om effektiviteten i sådan styrning. De fåtal studier som finns pekar åt olika håll där Næss-Schmidt m.fl. (2008) är överlag negativa vad det gäller differentiering på koldioxidutsläpp (de anser att koldioxidskatt är mer effektivt) medan Oosterhuis (2008) menar att baserat på erfarenheter av andra styrmedel så är det troligt att differentierad moms skulle få stort genomslag. Ett generellt problem är att moms skulle ge en relativt svag påverkan på producenter och medger ej att man skiljer på specifika produkter, utan endast på produktkategorier. Som trubbigt styrmedel är moms dock ett välkänt och välfungerande instrument som redan används aktivt för reglering av konsumtion och att ta större miljöhänsyn vid bestämning av momsnivåer vore ett naturligt steg att ta givet antagna miljömål.

Som ett komplement till ekonomiska styrmedel som mer eller mindre brett styr konsumtionsbeteenden *bort* från något, behövs också positiva och attraktiva visioner som driver utvecklingen *mot* något. Idag saknas **konkreta visioner för hållbara livsstilar** i den offentliga debatten som konsumenter och medborgare lätt kan ta till sig, både vad gäller begränsningar (t.ex. halvera mängden kött, flyg som du gjorde år 1990) och nya möjligheter (t.ex. nya smarta byggmaterial, distansarbete, effektiva fordon, energitillförsel). Hur kan en hållbar livsstil se ut idag? Hur kan den se ut om en generation? Visionerande som pågår inom den kulturella och forskningssfären (Gullberg et al. 2007; Sanne 2012) har inte plockats upp inom den politiska sfären. Här finns utrymme för bidrag inom forskning liksom till internationella processer som FN:s 10-åriga ramverk för hållbar produktion och konsumtion. Den plattform som ramverket erbjuder ger möjligheter att påverka andra länders och aktörers visioner av vad som är önskvärt och möjligt i den framtida samhällsutvecklingen. Sveriges ledarskap inom FN:s 10-åriga ramverk bör utnyttjas och en arbetsgrupp med representanter från Naturvårdsverket och andra myndigheter kan tillsättas för att driva visionsarbete på hemmaplan.

När det gäller en bredare förändring kring **produkters livslängd och garantiperiod** bör existerande och möjliga administrativa styrmedel ses över, inklusive eventuellt relevanta internationella standarder på området. Konsumentverket, Energimyndigheten, och Naturvårdsverket bör, eventuellt tillsammans med nyckelbranscher (t.ex. hemelektronik, vitvaror etc) se över nuvarande konsumentlagstiftning, frivilliga standarder och producentansvar.

En pådrivande kraft för ett bredare skifte mot hållbar konsumtion är **hållbar offentlig upphandling**. Sverige har redan avancerat i detta arbete, som nyligen omorganiserats bland myndigheterna. Det har föreslagits att lagkraven ska stärkas samt att baskriterierna ska öka i ambitionsnivå (Naturvårdsverket 2014c). Vidare krävs ytterligare insatser för att öka utsträckningen av den faktiska tillämpningen av baskriterierna inklusive ökad kunskap i frågorna hos de upphandlande myndigheterna (Naturvårdsverket 2009; SOU 2013).

Slutligen finns det förslag på en mängd olika **informativa styrmedel och insatser** i Annex I, varav vissa är mer allmänna (t.ex. utbildning och läroplanen) och vissa mer relevanta för specifika importvaror (t.ex. miljömärkning, Fair Trade-märkning). Det rymmer inte här att göra en jämförande analys av vilka styrmedelstyper och exempel som är mer effektiva än andra. Men vi noterar Naturvårdsverkets eget arbete kring **”nudging”**, d.v.s. att genom information eller hur informationen presenteras arrangera valsituationer för konsumenten som gör det enklare att välja det miljömässigt mest fördelaktiga (Naturvårdsverket 2014b). Nudging är mer av en designprincip än ett eget styrmedel och kan appliceras antingen genom information eller t.ex. fysisk infrastruktur. Den kan vidare appliceras både av staten och av privata aktörer, t.ex. att livsmedelsbutiker placerar miljövänliga varor mer lättillgängligt i affären eller webbjämfären.

5.2.3 Sätta fokus på särskilt viktiga branscher och varuflöden

Ett komplement till ett långsiktigt arbete för systemförändring är att införa eller stärka riktade insatser mot särskilt kritiska branscher och varuflöden. Det är ett sätt att få snabbare utdelning i form av minskat tryck på hälsa och miljö i särskilt utsatta områden. Detta kan göras på basis av den hotspot-metod vi illustrerar i den här rapporten där man kan välja vilka hälso- och miljöfrågor som ska vägleda analysen (t.ex. klimatutsläpp, vattenanvändning, hot mot biologisk mångfald) och hur de ska viktas, och utifrån det identifiera särskilt kritiska

varuflöden och producentländer. För en modell på en sådan utredning, se SEI (2013). Regeringskansliet bör stå som beställare och mottagare för en sådan **utredning**, men den bör använda expertis kring globala värdekedjor både inom forskarsamhället (både kvantitativ modellering samt expertis kring specifika varor), privata näringslivet och civilsamhället.

Utifrån sådana ”topplistor” på varuflöden och länder/regioner, kan regeringen besluta om vilka som ska prioriteras för styrmedel och andra insatser. Möjliga kriterier för ett sådant beslut är:

- Störst negativ miljö- och hälsopåverkan på utvald parameter (d.v.s. gå endast på hotspot-metodens resultat)
- Störst möjlighet att förbättra produktionsmetoder till låg kostnad (t.ex. öka efterlevnaden efter befintlig miljölagstiftning), baserat på svensk och landets egen expertis
- Störst möjlighet för Sverige att ha inflytande, p.g.a. marknadsandelar i landets exportströmmar eller allmänna politiska relationer

Som en illustration lyfter vi här fram de två exempel på varuflöden som belystes i avsnitt 3, import av soja-relaterade produkter med ursprung i Brasilien och import av elektronik från Kina, samt möjliga nya styrmedel och insatser och justeringar av befintliga (Box 2 och 3). Andra varuflöden som kan vara kandidater för prioriterat fokus är kläder, skor, leksaker och livsmedel.

Box 2: Soja från Brasilien

Svensk konsumtion leder till miljö- och hälsoeffekter från sojaodling i Brasilien genom import av soja för foder och biodiesel samt produkter där soja är en råvara i produktionen i tidigare led, t.ex. importerat nötkött. Generella styrmedel för minskat totalt tryck av svensk köttkonsumtion kan t.ex. vara riktade insatser för ett minskat matsvinn i alla led (25% av hushållens miljöpåverkan kan härledas till livsmedelskonsumtionen, källa: SEI REAP). Styrmedel kan också riktas mer specifikt mot minskade negativa effekter av sojaproduktionen i Brasilien, t.ex:

- Sverige kan kräva högre transparens i varukedjor – t.ex. kräva att all import till Sverige från Brasilien har producerats i enlighet med all nationell brasiliansk lagstiftning (som ett minimum)
- Sverige kan aktivt stödja de pågående internationella förhandlingarna som rör avskogning, t.ex. under klimatförändringarna där nyligen stora åtaganden gjordes från företagssidan vid FN:s skogstoppmöte i New York (UN 2014)
- Sverige kan uppmuntra (och övervaka?) företagsinitiativ som t.ex.
 - Frivilligt åtagande om avskogningsfria varukedjor. 240 företag med totala tillgångar på 15 miljarder USD har gjort åtaganden under ett frivilligt initiativ som heter ”avskogningsfria varukedjor”. Företagen sätter själva upp mål och kontrollpunkter för hur deras åtaganden ska genomföras (CDP 2014)
 - Privata initiativ kring hållbar sojaproduktion t.ex. ”Roundtable of Responsible Soy”
- Utnyttja det strategiska partnerskapet mellan EU och Brasilien, samt Sveriges bilaterala miljösamarbete med Brasilien för att lyfta frågor om negativa effekter av exportproduktionen
- Det svenska beroendet av soja som djurfoder kan minskas genom mer integrerade kretslopp i det svenska jordbruket (Eklöf 2010)

Box 3: Import av elektronik från Kina

Importen av elektronik från Kina orsakar utsläpp av koldioxid och användning av farliga kemikalier i samband med produktionen. En del av de listade insatserna gäller specifikt samarbete med Kina, medan andra styrmedel gäller all import och konsumtion av elektronik. SCB:s statistik visar att en stor slutkonsument av elektronikimport från Kina till Sverige är offentlig sektor (SCB 2014b), därav följer att det är intressant att studera styrmedel och insatser för just den slutkonsumenten.

- Upphandlingskriterier/strategier för offentlig sektor av elektronik med krav på hållbar produktion med sänkta koldioxidutsläpp och minskad mängd farliga ämnen
- Styrmedel för ökad livslängd på elektriska och elektroniska produkter (Naturvårdsverket 2014a)
- Krav på information om kemikalieinnehåll i importerade varor
- Kemikalieskatt, skatt på varor innehållande särskilt farliga kemikalier (pågående utredning tillsatt av

Lena Ek 2013, ledd av Wilhelm Andersson, Dir 2013:127, med tilläggsdirektiv 2014:143)

- Fortsatt stöd till förbättrad allmän kemikaliekontroll i andra länder genom KemI (ITP plus andra bilaterala insatser)
- Fortsatt stöd till stärkning av miljöförvaltningen i Kina, inte minst gällande hantering av e-avfall, inom ramen för svenska myndigheters bilaterala miljösamarbete med Kina.
- Certifiering av återvinnare för att öka insynen i avfallshanteringen, kunna spåra material
- Utökat producentansvar innefattande ansvar att tillhandahålla relevant information
- Företag och företagsorganisationernas arbete med att minska kemikalieriskerna i sina varukedjor (CEFIC 2014)
- Initiativ som främjar hållbara affärsmodeller inom elektroniksektorn
- Det finns för många olika informationssystem och listor i branschen att förhålla sig till. En enhetlig lista på farliga ämnen skulle spara resurser för branschen
- Elektroniksmuggling, återvinningsproblem i Kina
- Pågående internationella processer kring kemikalier i varor som kan stärkas:
 - o SAICM (the Strategic Approach to International Chemicals Management), inklusive projektet om kemikalier i varor (CiP – Chemicals in Products) med UNEP som värd (UNEP 2013)
 - o GHS, det globala harmoniserade systemet för klassificering och märkning av kemikalier, stöd till genomförande i andra länder

5.2.4 Expandera fungerande miljökrav till flera varor

Administrativa styrmedel, i form av produktkrav eller tillverkningskrav, är intressanta för generationsmålet då de medför förhållandevis direkt styrning av specifika frågor och då de i bästa fall kan ge relativt säkra effekter (t.ex. kan utfallet av ekonomiska styrmedel och frivilliga åtaganden vara mer osäkert). Här bedömer vi som mest lovande att se över befintlig lagstiftning och hur den kan breddas eller öka i ambitionsnivå snarare än att driva igenom helt nya förslag. Vidare är det framförallt på EU-nivå som lagligt bindande miljökrav på produkter kan ställas. Analys av möjligheter till justering av dessa styrmedel måste också beakta risken för internationell rättslig prövning.

Elektriskt och elektroniskt avfall (e-avfall) är en av de snabbast växande avfallsströmmarna i EU och den förväntas växa till 12 miljoner ton till 2020. Avfallet innehåller hälso- och miljöfarliga ämnen, men också metaller vars tillgång är begränsad och som därför bör återvinnas. Två EU-direktiv har tillkommit som svar på den här problematiken, ett direktiv om avfall som utgörs av eller innehåller elektrisk och elektronisk utrustning och ett direktiv om begränsning av användning av vissa farliga ämnen i elektrisk och elektronisk utrustning (**WEEE - Waste Electrical & and Electronic Equipment**, 2012/19/EU och **RoHS 2 - Restriction of the use of certain Hazardous Substances in electrical and electronic equipment** 2011/65/EU). Syftet med WEEE är att skapa återtagningssystem för e-avfall som är kostnadsfria för konsumenten. RoHS kräver att vissa farliga ämnen som bly, kvicksilver, kadmium, sexvärt krom, polybromerade bifenyler (PBB) och polybromerade difenyletrar (PBDE) ska bytas ut mot mindre farliga ämnen. Förslag har framförts att justera RoHS på två sätt:

- Att förbjuda *fler ämnen* under RoHS, t.ex. bromerade flamskyddsmedel och PVC (Eklöf 2010) (möjligen också blyinnehållande plast). Enligt Eklöf gjordes försök att få med dessa båda i revideringen av RoHS, det avslog dock av EU-parlamentets miljökommitté (juni 2010). EU:s existerande förbud har fått globalt genomslag, enligt KemI ska användningen av dessa ämnen i stort sett upphört eftersom EU är en så stor marknad globalt för e-produkter. RoHS direktivet bedöms ha haft stor påverkan på nationell lagstiftning i Kina gällande ämnen som tillåts i produktionen av elektronik (Biedenkopf 2012)
- Att applicera RoHS-principen på *fler sektorer och varugrupper* än elektronik, t.ex. för textilier och leksaker

RoHS 2 direktivet anger att nästa utvärdering och revidering ska rapporteras av Kommissionen till Parlamentet och Rådet år 2021. KemI och Naturvårdsverket bör se över vad som kan drivas i förhandlingarna.

Ett annat styrmedel på EU-nivå som möjligen kan breddas är de **hållbarhetskriterier för biobränslen** som fastlagts under direktivet (2009/28/EG) om främjande av användningen av energi från förnybara energikällor. De

anger tillåtna växthusgasutsläpp respektive markanvändning associerade med biobränslen, oavsett om de produceras inom EU eller importeras, för att de ska kunna tillgodoräknas mot medlemsstaternas mål om förnybar energi. Bränslekvalitetsdirektivet (2009/30/EC) verkar i samma riktning. Förslag till ändringar av hållbarhetskriterierna för biobränslen har sedan lagts fram av Kommissionen. Frågan är om principen med hållbarhetskriterier kan appliceras på andra varor och råvaror, t.ex. livsmedel och jordbruksprodukter, timmer och skogsprodukter, bomull och andra textilråvaror, etc. Dock har de bindande målen (kvotplikten) inom EU varit drivande i intresset för certifiering, och det är inte uppenbart hur liknande mål på andra produkter skulle kunna motiveras. Vidare kan det råda mät- och verifieringsproblem, och inte minst konflikter med internationella handelsavtal.

Ekodesign-direktivet (2009/125/EG), som kopplas ihop med energimärkningsdirektivet (2010/30/EU), är möjligen intressant som en modell. Det sätter minimikrav på produkter för att de ska få säljas på den europeiska marknaden, men gäller endast energiförbrukning hos produkter (och inte andra miljöfrågor) och enbart de produkter som har huvuddelen av energianvändning under produktens användningsfas (och inte tillverkningsfas). Därmed är det mindre relevant när man, som med generationsmålet, är intresserad av att minska miljöpåverkan under tillverkningsfasen i de exporterande länderna.

Till sist kan noteras att **EU:s kemikalielagstiftning** kan tänkas ha en lindrande effekt på miljö- och hälsoeffekter även utomlands, i länder som producerar kemikalier eller varor med kemikalier i. Det är rimligt att anta att om kemikalieinnehållet i produkter förändras för att minska exponering under produktens användning, så minskar också exponeringen för arbetare och lokal miljö under tillverkningen.

5.2.5 Bilateralt samarbete med producentländer

Ett annat relativt direkt sätt att påverka importerade varors miljö- och hälsoprestanda i tillverkningsfasen är genom bilateralt samarbete med utvalda producentländer. Det bör vara ett huvudspår i en bredare åtgärdsstrategi för generationsmålet att producentländerna själva ska ha egenintresse samt kapacitet att tillämpa och efterleva sin egen miljö- och hälsolagstiftning. Detta gagnar inte bara Sverige i vår måluppfyllelse, utan även det lokala och globala miljötillståndet. Det är inte heller effektivt att arbeta med mer ambitiös miljö- och hälsolagstiftning, oavsett om initiativ tagits i hemlandet eller utmynnar från internationella överenskommelser, om ett implementeringsunderskott råder för existerande lagstiftning. Naturvårdsverket, KemI, Sida och andra myndigheter bör fortsätta med och utöka det **tekniska stödet till genomförande av nationell lagstiftning och tillsyn**, inom ramen för Sida:s International Training Programs och i andra sammanhang.

Sedan kan det finnas skäl och utrymme för policydialog kring ökade ambitioner inom miljö- och hälsolagstiftningen. De etablerade **bilaterala strategiska samarbetena** erbjuder en plattform för sådan policydialog. För närvarande ingår bl. a. Brasilien, Kina, Indonesien, Indien och Sydafrika. Det är dock oklart om dessa samarbeten formellt kopplar till generationsmålet. Miljö- och Utrikesdepartementet bör därför tillsammans regelbundet följa upp vad som händer inom dessa samarbeten och finna nya vägar. En modell för policydialog där Sverige varit aktiv en längre tid är China Council for International Cooperation on Environment and Development, där kinesiska och utländska aktörer samlats.

Att **stödja export av svensk miljöteknik** kan också vara ett direkt och verkningsfullt verktyg att påverka produktionsmetoder i länder som producerar för konsumtion i Sverige, där Sverige har stor möjlighet att styra stödet dit man vill. Utöver främjandeinsatser kan ägarstyrningen av **Exportkreditnämndens** verksamhet ses över, samt undersöka om den kan användas mer specifikt för uppfyllelsen av generationsmålet. Vidare har det föreslagits att miljöteknikexportsatsningarna bör ersättas av mer ömsesidiga **innovationssamarbeten**, där producentländerna då skulle ha ett större egenintresse i att investera och pröva nya tekniker. Naturvårdsverket, Vinnova och andra skulle kunna ta en ledande roll i ett sådant arbete.

5.2.6 Stöd frivilliga åtaganden och civilsamhället

Ett annat sätt att arbeta mot prioriterade varuflöden och producentländer är att **stödja frivilliga åtaganden hos företagen**. Det finns idag en mängd verktyg och sätt att arbeta med hållbarhet för företag; på produktnivå, på företagsnivå, gentemot leverantörer och i kundkommunikation. Fältet har mognat samtidigt som nya initiativ

ständigt tillkommer, t.ex. ett ökat fokus på leverantörskedjor och redovisning av faktiska miljökostnader på produktnivå. Förra året antogs ett EU-direktiv kring obligatorisk hållbarhetsredovisning för europeiska företag med mer än 500 anställda, som alltså förvandlar tidigare frivillig redovisning till ett lagkrav. Samtidigt vet vi att missförhållanden vad gäller både miljöpåverkan och arbetsmiljö (inklusive hälsa) fortfarande förekommer. **Utrikesdepartementets grupp för hållbar handel och företagande** bör snarast involveras i arbetet kring generationsmålet. Utifrån vidare prioritering av de viktigaste varukedjorna avseende svensk import, kan större satsningar på dessa nyckelbranscher ske med utökad dialog och uppmuntran till frivilliga initiativ. Utvärderingar kan göras av vilka verktyg som varit mest framgångsrika i att leda till förändring.

En ytterligare insats kan vara att Miljö-, Utrikes- och Finansdepartementen tillsammans satsar mer på att **upplysa svenska aktieägare** (både småsparare och institutionella investerare) om hur proaktiva företag är i de branscher där det finns risk för miljö- och hälsoskadlig produktion föreligger, samt hur aktieägare kan utöva inflytande.

Slutligen bör inte bara producenter eller producentländernas offentliga förvaltning stödjas (se ovan), utan stöd till civilsamhället kan också vara effektivt för påverkan. Detta gäller både **civilsamhället i producentländerna och Sverige**. Ett antal svenska frivilligorganisationer får idag ekonomiskt stöd från Sida att bygga kapacitet och samarbete med motsvarande organisationer i andra länder. Detta arbete skulle kunna organiseras mer runt för Sverige kritiska varuflöden och globala värdekedjor. Det gäller dels civilsamhället i Sverige. De ideella organisationerna **SwedWatch och Fair Trade Centre** får idag visst ekonomiskt stöd för att granska svenska företag och branscher viktiga för svensk import. De har enligt egen utsago haft konkreta effekter på t.ex. svenska textilföretag och deras interaktioner med leverantörer.

5.2.7 Samordna forskningsinsatser och öka kommunikationen av resultat

Vår översikt tyder på att flera svenska forskningsfinansiärer har gett stöd till forskning om olika aspekter av hållbar konsumtion och att ett flertal större program har genomförts. Miljö- och energidepartementet eller en annan oberoende part bör se över nuvarande forskning kring hållbar konsumtion och den internationella dimensionen av generationsmålet, för att utvärdera vilka kunskapsgap som råder och om forskningen bättre kan samordnas. Vidare bör man se över hur effektivt forskningsresultat omsätts i praktiken, och om det finns kommunikationsbrister. Miljö- och energidepartementet bör sammankalla andra finansiärer för **samråd kring en gemensam strategi** så att viktiga varukedjor, branscher, miljöeffekter, länder/regioner och konsumtionsmönster täcks in. Som ett kompletterande spår kan en **konferens** ordnas där forskarsamhället bjuds in att presentera resultat på ett användaranpassat sätt, med närvaro från nyckelbranscher och privata sektorn samt eventuellt även representanter från viktiga exportländer där miljöpåverkan uppstår.

Som en andra rekommendation bör Miljö- och energidepartementet avsätta medel till ett **antal studier kring varukedjor och deras miljöeffekter i prioriterade branscher**, i enlighet med den större utredning som föreslås ovan. Valet av branscher bör göras i samråd med forskningsprogram, inte minst PRINCE som finansieras av Naturvårdsverket och startade 2015. Studierna bör också göras i nära samarbete och eventuellt vara medfinansierade av relevanta företag och branschorganisationer, samt ha ett tydligt användarfokus.

Forskningsprojektet PRINCE syftar till att besvara två övergripande frågor: 1. Vilka effekter har svensk konsumtion i andra länder? och 2. Hur kan dessa effekter mätas och övervakas på ett systematiskt och policyrelevant sätt? Projektet ska använda och vidareutveckla MRIOA (Multiregional Input Output Analysis) modellering. Metoderna har genomgått en betydande utveckling och kan nu länka resursåtgång samt miljötryck till globala ekonomiska *input och output* tabeller. Projektet har en budget på 15 miljoner och finansieras av Naturvårdsverket. Det genomförs av ett konsortium med 6 partnerorganisationer under ledning av Statistiska centralbyrån. Dock kan mer kortsiktiga studier behövas för att få igång arbete kring prioriterade varukedjor snabbt.

5.2.8 Vara en pådrivande kraft i internationellt samarbete

Att aktivt driva frågor om hållbar produktion och konsumtion i internationella sammanhang är ytterligare ett tillvägagångssätt. Det handlar om att driva frågor om genomförande av internationella miljö- och arbetsmiljökonventioner, som kan leda till bättre produktionsmetoder i exporterande länder. Sverige har erfarenhet av att stödja genomförandefasen av miljökonventioner t.ex. under Montrealprotokollet (Persson et al. 2007) och andra konventioner på kemikaliesidan där Kemikalieinspektionen och Naturvårdsverket har ett omfattande bilateralt samarbete med ett flertal länder.

I arbetet med FN:s tioåriga ramprogram, där Naturvårdsverket är svensk fokuspunkt, kan Sverige verka för större fokus på att förändra samhällsliga strukturer och incitament, istället för fokus på individens ansvar och handlingsmöjligheter (Eklöf 2010). Sverige är nu *co-chair* för arbetet kring hållbara livsstilar och utbildning, där ytterligare insatser kan göras. Sverige kan också bidra till att koppla processen kring det tioåriga ramverket med arbetet kring FN:s nya hållbarhetsmål, där hållbar konsumtion ingår som ett målområde.

Utöver arbetet under FN bör Sverige fortsätta bidra aktivt till diskussioner och strategier om hållbar konsumtion under Nordiska Ministerrådets arbetsgrupp för hållbar konsumtion och produktion. Inom EU finns ett flertal strategiprocesser av relevans, t.ex. resurseffektivitetsstrategin, förslaget kring en cirkulär ekonomi, och reformen av CAP (jordbrukspolitiken).

Vidare kan Sverige driva på för att hållbarhetsanalyserna av handelsliberaliseringar förhandlade av EU under WTO bör få större inflytande över EU:s positioner (Eklöf 2010). Sverige kan verka för att EU:s partnerskapsavtal, EPA, med utvecklingsländer inte leder till negativa miljö- eller hälsoeffekter (t.ex. förbud mot exportrestriktioner för timmer) som en konsekvens av ökad handel. Inom WTO-förhandlingarna kring miljövaror och -tjänster är EU redan en av de mest pådrivande krafterna.

6. Slutsatser och rekommendationer

Den här rapporten har tagits fram av Stockholm Environment Institute på uppdrag av Naturvårdsverket som en del av den fördjupade utvärderingen av de nationella miljömålen (FU15). Syftet med uppdraget är att belysa hur styrmedel och andra insatser kan minska den svenska konsumtionens påverkan på hälsa och miljö i andra länder. Utgångspunkten är det så kallade generationsmålet för de svenska miljömålen.

Svensk import utgör ca 40% av BNP och import av varor står för mer än hälften av det värdet. Elektronik och fordon är stora underkategorier i importstatistiken. Livsmedel och textilvaror är varugrupper som utgör mindre delar av importens värde, men som kan vara förenade med stora anspråk på landyta och miljö- och hälsopåverkan i de producerande länderna. Negativ miljö- och hälsopåverkan kan härledas antingen till produktionens volym eller dess produktionsmetod (eller båda). Leverantörskedjorna i den globaliserade ekonomin är dock komplexa och det är svårt att exakt spåra ursprunget på insatsvaror och råvaror, samt därmed den totala produktionsmetodens miljö- och hälsopåverkan.

Metodiken vad gäller mätning av konsumtionens effekter har gjort stora framsteg de senaste åren, tex med MRIO-modellerna. Ännu är det dock inte möjligt att mäta den totala miljö- och hälsopåverkan av ett lands konsumtion i ett samlat index. Varje analys måste därför utgå ifrån vilka negativa effekter som är av huvudsakligt intresse, t.ex. klimatpåverkan och minskad biologisk mångfald.

I den här rapporten föreslår vi två kompletterande metoder för att identifiera styrmedel som skulle kunna minska de negativa effekterna i andra länder av svensk konsumtion: 1) Analysera var och hur svensk konsumtion ger störst negativ miljö- och hälsopåverkan genom att identifiera ”hotspots” (hotspot-metoden). Det kan leda till ett begränsat antal råvaror, leverantörskedjor eller branscher som prioriteras och där relevanta styrmedel kan analyseras i mer detalj. 2) Utgå från en allmän inventering av styrmedel för hållbar konsumtion och identifiera de med störst potential att påverka negativ miljö- och hälsopåverkan utomlands, givet svensk imports marknadsandelar och politiska omständigheter som kan utnyttjas (styrmedelsmetoden).

I rapporten tillämpar vi båda metoderna. Med hotspotmetoden argumenterar vi att om man utgår från miljöfrågorna klimat, kemikalier och biologisk mångfald så utgör import av elektronik från Kina och soja från Brasilien viktiga varuflöden med betydande negativa effekter i produktionsledet. Med styrmedelsmetoden sammanställdes en översikt av styrmedel och andra insatser som redovisas i Annex I.

Sammantaget föreslår den här initiala kartläggningen av över 60 existerande och möjliga styrmedel och andra insatser att man kan arbeta på flera, kompletterande sätt. Nedan tar vi upp några konkreta rekommendationer. Men det är viktigt att notera att ytterligare prioritering bör göras utifrån mer djuplodande underlag kring olika styrmedels- och insattstyper och deras effekter. Prioriteringen bör också tydliggöra vad som bör göras för hållbar konsumtion generellt och vad som bör göras specifikt för att uppfylla generationsmålet och dess internationella dimension.

Problemet natur är sådant att många olika politikområden berörs. Olika politikområden har olika roller och ansvar men gemensamma insatser krävs för att nå framgång i arbetet mot att uppfylla den internationella dimensionen av generationsmålet. Härav följer att rekommendationerna i rapporten innefattar ett flertal olika departement och myndigheter samt en rad andra nyckelaktörer.

1. Samla greppet och våga prioritera

Översikten visar att det inte råder brist på idéer eller möjligheter att styra mot minskade negativa effekter av svensk konsumtion i andra länder. Snarare är utmaningen att fatta politiska beslut, samt att prioritera bland olika möjligheter.

- Regeringskansliet bör ansvara för att en handlingsplan tas fram med tidsramar och ansvarsfördelning för att implementera prioriterade styrmedel och insatser som syftar till generationsmålets uppfyllelse
- Ett roterande ansvar för handlingsplanen bör införas mellan Finans-, Närings-, Utrikes-, Justitie- och Miljö- och energidepartementen samt eventuellt andra ministerportföljer
- Konsekvensanalys av nya förslag avseende generationsmålet och politik för global utveckling bör införas och förstärkas inom regeringskansliet och utvärderingar av samstämmighet mellan politikområden på svensk och EU-nivå bör göras regelbundet

2. Driva långsiktig systemförändring

Att förlita sig till individers egna intresse att förändra konsumtionsvanor har enligt vår uppfattning begränsad effekt på Sveriges miljöfotavtryck utomlands, likaså att förlita sig enbart till insatser för att förbättra produktionsmetoder i andra länder. Bland förslagen på styrmedel och insatser pekar vi därför på bredare styrmedel på systemnivå, för att påverka den grundläggande efterfrågan på olika konsumtionsvaror och ge tydliga incitament.

- Finansdepartementet bör ta fram förslag – på kort och lång sikt – på hur skattesystemet kan justeras för att främja hållbar konsumtion
- Sverige bör tillsätta en arbetsgrupp för att ta fram konkreta och lätt-tillgängliga visioner om hållbar livsstil och utnyttja sitt ledarskap under FN:s tioåriga ramprogram
- Konsumentverket och Naturvårdsverket bör utreda möjligheter till krav på produkters livslängd och garantiperiod
- Hållbarhetskriterier i offentlig upphandling bör bli mer ambitiösa, Konkurrensverket bör rapportera om möjligheter inför utvärdering av miljömålen

3. Sätta fokus på särskilt viktiga branscher och varuflöden

För att komplettera mer långsiktig systemförändring, bör arbetet kring just generationsmålets internationella dimension också styras och prioriteras efter särskilt viktiga branscher och varuflöden.

- Regeringskansliet bör tillsätta en utredning som tillämpar hotspots-metoden, med samarbete från forskarsamhället och privata sektorn

4. Expandera fungerande miljökrav till flera varor

Administrativa styrmedel som ställer hälso- och miljökrav på produkter, egenproducerade såväl som importerade, är ett direkt sätt att angripa problematiska varuflöden. Regeringskansliet och myndigheterna bör se över möjligheter att på längre sikt bredda och justera existerande EU-regleringar, som kan agera modell för framtida initiativ. Framförallt framstår RoHS-direktivet intressant i det här sammanhanget, både vad gäller breddning av farliga ämnen och för tillämpning av samma princip på andra varugrupper. Även WEEE-direktivet, hållbarhetskriterierna för biobränsle och ekodesign-direktivet bör undersökas närmare.

5. Bilateralt samarbete med producentländer

Även bilateralt samarbete med producentländer är ett sätt att få snabbare utdelning i form av minskat tryck på hälsa och miljö, genom riktade insatser mot särskilt kritiska branscher och varuflöden.

- Samarbetet för att stärka nationell miljöförvaltning och tillsyn kring genomförande av miljö- och hälsolagstiftning och internationella miljökonventioner från Naturvårdsverket, KemI, Sida, m.fl. kan utökas, så att implementeringsunderskott av nationell lagstiftning i producentländer kan minskas.
- De bilaterala strategiska samarbetena, samordnade av Naturvårdsverket, kan användas och följas upp avseende deras bidrag till uppfyllelse av generationsmålet
- Formerna för export av svensk miljöteknik kan utvecklas, mot mer ömsesidiga innovationssamarbeten (administrerade av Naturvårdsverket, Vinnova och andra) och mot effektiv användning av exportkrediter (administrerade av Exportkreditnämnden)

6. Stöd frivilliga åtaganden och civilsamhället

Det finns idag en mängd verktyg för hållbarhetsarbete för och av företag. Staten kan spela en roll i hur verktygen utvecklas och uppmuntra att de samverkar med generationsmålet.

- Utrikesdepartementets grupp för hållbar handel och företagande bör engageras i arbetet kring generationsmålet, samt utvärdera vilka verktyg som varit mest effektiva
- Utrikes-, Finans-, och Miljö- och energidepartementen kan också bidra till att upplysa svenska aktieägare om hur de kan bevaka ifall negativ miljö- och hälsopåverkan sker och hur påtryckningar kan göras
- Sida bör fortsätta och utöka stödet till civilsamhället i viktiga producentländer samt till granskande konsumentorganisationer i Sverige så att de kan utöva påtryckningar direkt mot företagen och även upplysa konsumenter

7. Samordna forskningsinsatser och öka kommunikationen av resultat

Det har genomförts en rad satsningar på forskning kring hållbar konsumtion, men frågan är om resultaten har varit användbara och om de viktigaste kunskapsluckorna har fyllts.

- Svenska forskningsfinansiärer (Formas, Mistra, VR, Naturvårdsverket, privata finansiärer) bör ha samråd kring en gemensam strategi, baserad på en forskningsöversikt, för att bättre täppa till kunskapsluckorna
- Spridningen av resultat kan uppmuntras genom fler möten forskare och beslutsfattare emellan, t.ex. under en konferens anordnad av Miljö- och energidepartementet

8. Vara en pådrivande kraft i internationellt samarbete

Sverige bör fortsätta vara en pådrivande kraft på internationell nivå. Det gäller både implementering av internationell miljölagstiftning och andra överenskommelser, utformning av det praktiska arbetet under FN:s tioåriga ramprogram, konkreta mål och handlingsplaner inom post-2015 processen, kapacitetsutveckling inom det bilaterala utvecklingssamarbetet, diskussioner inom relevanta EU-processer och arbetsgruppen under Nordiska Ministerrådet, samt EU:s position i WTO-förhandlingarna.

Referenser

Albrecht, J. (2006) 'The use of consumption taxes to re-launch green tax reforms'. *International Review of Law and Economics*, 26(1). 88–103. doi:10.1016/j.irle.2006.05.007.

Biedenkopf, K. (2012) 'Hazardous Substances in Electronics: The Effects of European Union Risk Regulation on China'. *Eur. J. Risk Reg.*, 4. 477487.

CDP (2014) 'Deforestation-free supply chains: from commitments to action. CDP Global Forest Report 2014.'

CEFIC (2014) 'Chemical safety in the value chain - how the European chemical industry manages safe use of chemicals. European Chemical Industry Council (Cefic).'

De Camillis, C. and Goralczyk, M. (2013) 'Towards stronger measures for sustainable consumption and production policies: proposal of a new fiscal framework based on a life cycle approach'. *The International Journal of Life Cycle Assessment*, 18(1). 263–72. doi:10.1007/s11367-012-0460-5.

DN (2014) 'DN debatt 30 september 2014: "Svenskarnas konsumtion pressar jorden allt hårdare", Carina Borgström-Hansson och Håkan Wirtén, WWF.'

EEA (2014) 'Global megatrend update: 8 Growing demands on ecosystems. European Environment Agency (EEA).'

EEA (2010) *The European Environment, State and Outlook 2010, Assessment of Global Megatrends*, [Www.eea.europa.eu/soer/europe-and-the-world/megatrends](http://www.eea.europa.eu/soer/europe-and-the-world/megatrends).

Eklöf, G. (2010) 'Rättvisa mål - så når vi dit! Rapport, miljöförbundet Jordens Vänner. <http://www.jordensvanter.se/filer/rattvisamal.pdf>.'

Ekonomifakta (2013) 'Sveriges export- och importprodukter | Utrikeshandel | Ekonomi | Fakta och statistik | Ekonomifakta.se'. <http://www.ekonomifakta.se/sv/Fakta/Ekonomi/Utrikeshandel/Sveriges-export-och-importprodukter/>.

Ellen MacArthur Foundation (2015) 'Circular Economy - Ellen MacArthur Foundation'. <http://www.ellenmacarthurfoundation.org/circular-economy>.

European Commission (2013) 'Summary Report of the Outcome of the Public Consultation on the Review of Existing Legislation on Vat Reduced Rates. Ref. Ares(2013)685959 - 12/04/2013'.

FAO (2010) 'International Code of Conduct on the Distribution and Use of Pesticides - Guidance on Pest and Pesticide Management Policy Development. The Food and Agriculture Organisation of the United Nations (FAO), June 2010.'

GBO (2014) 'Global Biodiversity Outlook 4 (GBO-4). Summary and conclusions. Publication of the Convention on Biological Diversity.'

Godard, J., Persson, M., Tizado, J. and Meyfroidt, P. (2015) 'Towards more accurate and policy relevant footprint analyses: Tracing fine-scale socio-environmental impacts of production to consumption. Article in press.' *Ecological Economics*, .

Gullberg, A., Höjer, M. and Pettersson, R. (2007) *Bilder Av Framtidsstaden. Tid Och Rum För Hållbar Utveckling*. Brutus Östlings Bokförlag Symposium.

Hamberg, L. and Kriström, B. (2002) 'Mervärdesskatten På Ekologiska Livsmedel. Ds 2002:51'.

Inrego (2014) 'Företag och myndigheter skrotar datorer för över 600 miljoner kronor. Pressmedelande från Inrego, 2014-11-13.'

IVL (2014) 'PM, förstudie till metastudie om styrmedel för en hållbar konsumtion, på uppdrag av Naturvårdsverket, utkast.'

KEMI (2005) *Building a Healthy Economy: Chemicals Risk Management as a Driver of Development*. Swedish Chemicals Inspectorate (KEMI) Report No 2/05, by Rachel Massey, Global Development and Environment Institute, Tufts University, USA.

Landquist, B. and Cederberg, C. (2014) 'Produktion och konsumtion av kött i Sverige och Västra Götaland med en internationell utblick. SR 880. Sik.'

Miljödepartementet (2014) 'Uppdrag till Naturvårdsverket att redovisa en fördjupad utvärdering av generationsmålet och miljö kvalitetsmålen 2015. Regeringsbeslut 1:6, M2024/419/Mm.'

Miljövårdsberedningen (2007) *Tillväxt Och Miljö I Ett Globalt Perspektiv. Miljövårdsberedningens Promemoria 2007:1*. Edita Västra Aros.

Naess-Schmidt, S., Torp Jespersen, S., Termansen, L. B., Winiarczyk, M. and Tops, J. (2008) 'Reduced Vat for Environmentally Friendly Products. Copenhagen Economics.'

Naturvårdsverket (2014a) 'Förslag till åtgärder för en mer hållbar konsumtion - redovisning av ett regeringsuppdrag, ärendenummer NV-00685-14.'

Naturvårdsverket (2014b) 'Nudging - ett verktyg för hållbara beteenden? Rapport 6642'.

Naturvårdsverket (2014c) 'Nytt från 10YFP, Tema: Hållbar offentlig upphandling. Nyhetsbrev nr 3/december 2014.'

Naturvårdsverket (2014d) 'PM 2014-11-18: Bilaga – Hur frågan om den svenska konsumtionens globala miljöpåverkan har hanterats i staten och det civila samhället.'

Naturvårdsverket (2014e) 'Utsläpp av växthusgaser - konsumtion - Naturvårdsverket'.
<http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/Vaxthusgaser--utslapp-av-svensk-konsumtion/>.

Naturvårdsverket (2012a) 'Styrmedel för att nå miljö kvalitetsmålen. En övergripande kartläggning av styrmedel som styr mot Sveriges miljö kvalitetsmål. 2012-06.'

Naturvårdsverket (2012b) 'Uppföljning av generationsmålet. Underlag till den fördjupade utvärderingen av miljö målen 2012. Rapport 6504.'

Naturvårdsverket (2010) 'Den svenska konsumtionens globala miljöpåverkan. Ett kunskapsunderlag inför det fortsatta arbetet med frågan om Sveriges globala negativa miljöpåverkan i ett konsumtionsperspektiv.'

Naturvårdsverket (2009) 'Tar den offentliga sektorn miljö hänsyn vid upphandling? En enkätstudie 2009. Rapport 5997.'

New Climate Economy (2014) 'New Climate Economy | Commission on the Economy and Climate'.
<http://newclimateeconomy.net/>.

Nilsson, M., Zamparutti, T., Petersen, J. E., Nykvist, B., Rudberg, P. and McGuinn, J. (2012) 'Understanding Policy Coherence: Analytical Framework and Examples of Sector-Environment Policy Interactions in the EU: Understanding Policy Coherence'. *Environmental Policy and Governance*, 22(6). 395–423. doi:10.1002/eet.1589.

Nordiska Ministerrådet (2011) 'Information on Chemicals in Electronic Products. A study of needs, gaps, obstacles and solutions to provide and access information on chemicals in electronic products. TemaNord 2011:524'.

Ochoa-Quintero, J. M., Gardner, T. A., Rosa, I., de Barros Ferraz, S. F. and Sutherland, W. J. (2015) 'Thresholds of species loss in Amazonian deforestation frontier landscapes: Thresholds of Species Loss in the Amazon'. *Conservation Biology*, . n/a – n/a. doi:10.1111/cobi.12446.

- Oosterhuis, F., Rayment, M., Varma, A., Jantzen, J., van der Woerd, H., Mudgal, S. and Tinetti, B. (2008) 'The Use of Differential VAT Rates to Promote Changes in Consumption and Innovation. Report Commissioned by European Commission, DG Environment, under Specific Contract 070307/2007/482673/G1'.
- Pedlowski, M. A., Canela, M. C., da Costa Terra, M. A. and Ramos de Faria, R. M. (2012) 'Modes of pesticides utilization by Brazilian smallholders and their implications for human health and the environment'. *Crop Protection*, 31(1). 113–18. doi:10.1016/j.cropro.2011.10.002.
- Persson, L. M., Persson, A. and Nilsson, M. (2007) *Multilateral Environmental Agreements on the Ground - Lessons from Supporting Implementation of the Montreal Protocol. Stockholm Environment Institute, Working Paper*.
- PWC (2014) 'Swedish Capital Allocated to Global Energy Investments. Commissioned by WWF, 17 June 2014. <http://www.wwf.se/source.php/1572852/PwC-WWF-Allocation%20of%20Swedish%20Capital%20to%20Energy%20Related%20Investments-june-2014.pdf>'.
- Quandl (2014) 'GDP as Share of World GDP at PPP By Country - Data from Quandl'. <https://www.quandl.com/c/economics/gdp-as-share-of-world-gdp-at-ppp-by-country>.
- Regeringens proposition (2009) 'Regeringens proposition, 2009/10:155, Svenska miljömål – för ett effektivare miljöarbete'.
- Regeringskansliet (2008) 'Regeringens skrivelse 2007/08:89. Sveriges politik för global utveckling.'
- Riksrevisionsverket (2012) "‘Infrastrukturplanering - På Väg Mot Klimatmålen?’ RiR 2012:7'.
- Robinson, B. H. (2009) 'E-waste: An assessment of global production and environmental impacts'. *Science of The Total Environment*, 408(2). 183–91. doi:10.1016/j.scitotenv.2009.09.044.
- Rockstrom, J., Steffen, W., Noone, K., Persson, A., Chapin, F. S., et al. (2009) 'Planetary boundaries: exploring the safe operating space for humanity'. *Ecology and society*, 14(2). 32.
- Sanne, C. (2012) 'Hur kan vi leva hållbart 2030. Naturvårdsverket rapport 6524.'
- SCB (2014a) 'Import för viktiga varuområden enligt SITC'. *Statistiska Centralbyrån*. http://www.scb.se/sv/_Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Handel-med-varor-och-tjanster/Utrikeshandel/Utrikeshandel-med-varor/7223/7230/26631/.
- SCB (2014b) 'Koldioxidutsläpp från svensk slutlig konsumtion 1995-2009. Miljöräkenskaper, MIR 2014:2.'
- SCB (2014c) 'Nationalräkenskaper, 4:e kvartalet 2013 - Statistiska centralbyrån'. http://www.scb.se/sv/_Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Nationalrakenskaper/Nationalrakenskaper/Nationalrakenskaper-kvartals--och-arsberakningar/Aktuell-Pong/22918/Behallare-for-Press/370697/.
- SEI (2013) 'SEI feasibility study towards a WWF programme: EU policies for one planet. Report commissioned by WWF.'
- SOU (2013) 'Goda affärer en strategi för hållbar offentlig upphandling. Statens offentliga utredningar 2013:12.'
- SOU (2005) 'SOU 2005:51, Bilen Biffen, Bostaden. Hållbara Laster - Smartare Konsumtion. Stockholm: Regeringskansliet'.
- SOU 2013:23 (2013) 'Ersättning vid läkemedelsskador och miljöhänsyn i läkemedelsförmånerna. Delbetänkande av Läkemedels- och apoteksutredningen, 2013.'
- Spaargaren, G. (2011) 'Theories of practices: Agency, technology, and culture'. *Global Environmental Change*, 21(3). 813–22. doi:10.1016/j.gloenvcha.2011.03.010.
- Steffen, W., Richardson, K., Rockstrom, J., Cornell, S. E., Fetzer, I., et al. (2015) 'Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet'. *Science*, . doi:10.1126/science.1259855.

UN (2014) 'Forests - New York Declaration on Forests, Action Statements and Action Plans. Climate Summit 2014, New York, USA.'

UNEP (2013) 'Chemicals in Products, UNEP meeting report, consultation, 5-6 December, Boston, Massachusetts, USA.'

WWF (2014) 'Sammanfattning av Världsnaturfonden WWFs Living Planet 2014.'

Annex I: Existerande och möjliga styrmedel och andra insatser

Läsanvisning:

Fet text innebär att styrmedlet (alt. exemplet/varianten) eller insatsen finns i bruk

Fet kursiv text innebär att styrmedlet eller insatsen existerar men kan justeras

Normal text innebär förslag på nytt, möjligt styrmedel eller insats

Där så är möjligt anges källa till förslag alt. länk till existerande styrmedel/insats

Styrmedel: principiell idé samt varianter och exempel	Nivå och huvudaktör/forum	Syfte och kommentar
EKONOMISKA STYRMEDEL		
Högre tull/lägre kvoter på importerade varor med negativ miljö- och hälsopåverkan - Miljödifferentierade tullar - Idén kring gränsskattejustering "border carbon adjustment" har framförts av tankesmedjor men inte förhandlats - Ett avtal under WTO kring miljövaror och -tjänster, för friare handel med miljöteknik, drivs på av EU i Doha-rundan, se http://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/envir_neg_serv_e.htm	Internationellt WTO	<i>Att minska miljöskadlig import genom att göra den dyrare (d.v.s. delvis internalisera miljö- och hälsokostnader) eller begränsa utbudet, för att lindra marknads-misslyckandet med externa effekter.</i> Anses kontroversiellt under gällande frihandelsavtal och -normer och unilaterala bestämmelser skulle troligtvis prövas juridiskt av handelspartners. Dock finns öppningar inom diskussionen kring "miljövaror" under WTO. Idén om "border carbon adjustments" har diskuterats som ett sätt att likställa konkurrensen i länder som har implementerat koldioxidskatter, men anses orealistisk givet handelspolitiken.
Justera det svenska skattesystemet för att generellt (oavsett varors ursprung) minska konsumtion eller göra den mer miljö- och hälsovänlig - Högre inhemsk mervärdesskatt på varor generellt (se box 1) - Miljödifferentierad mervärdesskatt, t.ex. för hela sektorer såsom transport	Nationellt Riksdagen (kan prövas under EU statsstödsregler samt WTO)	<i>Att minska volymen på konsumtion av varor eller särskilt miljö- och hälsoskadliga varor, inklusive importerade varor, genom att införa eller justera skatter/skattelättnader så att externa effekter i någon mån</i>

eller för specifika produkter såsom ekologiskt producerade livsmedelsprodukter (se box 1) • Momsbefria handel med begagnade varor (förslag från Moderaterna; ställningstagande från Skatteverket) • Inför skattelättnader för reparation och underhåll av varor • Inför skattelättnader för leasing av produkter, t.ex. fordon, elektronik, vitvaror • Miljödifferentiera ROT-avdraget • Införa nya skatter på råvaror • Införa skatt på kött		<i>internaliseras.</i> Se box 1 för en diskussion kring moms. 2012 bestod 45% av svensk köttkonsumtion av importerat kött. Det motsvarar hela konsumtionsökningen sedan 1990. Före 1990 var Sverige självförsörjande på kött (Landquist and Cederberg 2014).
ADMINISTRATIVA STYRMEDEL		
Lagligt bindande miljökrav på produkter • EU:s WEEE-direktiv (existerande), kan ses över vad gäller illegal export till andra länder • EU:s RoHS-direktiv, kan breddas vad gäller både farliga ämnen och omfattning av sektorer (existerande, förslag till utökad omfattning, se även Eklöf 2010) • EU:s hållbarhetskriterier för biobränslen (existerande) • EU:s standard för ekologiskt jordbruk, verka för att fler exportörer till EU vill certifiera sig (Eklöf 2010) • EU:s REACH-lagstiftning, driva på klassificeringen av ämnen som Substances of Very High Concern (SVHC) (Eklöf 2010) • EU:s Ecodesign-direktiv (se också här) som sätter minimikrav på energieffektivitet i energianvändande produkter för att de ska erhålla CE-märkning och kunna säljas på EU:s marknad (samverkar med EU Energy Labelling direktivet) (existerande)	EU (kan prövas under WTO) EU-institutionerna	<i>Att begränsa och/eller differentiera marknadsavsättningen för varor som producerats på ett miljöskadligt sätt eller som leder till miljöskadligt avfall.</i> Fördelar med EU-krav uppstår endast om och när svenska regler inte hade varit mer ambitiösa vad gäller miljö- och hälsokrav.
Utökade krav på produkters livslängd och/eller obligatorisk garantiperiod/krav på reparation under pågående garantitid	Nationellt/EU/internationellt Konsumentverket	<i>Att begränsa marknadsavsättningen/lönsamheten för relativt kortlivade varor i resp. segment och/eller möjliggöra aktiva konsumentval, och därmed minska konsumtionsvolym och avfall.</i>
Stärk kraven i bolagsrätten på företagens miljö- och samhällsansvar (se liknande förslag för HR-frågor som Sverige gav till EU 2009) (Eklöf 2010)		<i>Att juridiskt kräva ett ansvarstagande, dock krävs precisering.</i>

Miljö- och hälsokrav inom offentlig upphandling • Skärpa lagkraven att offentlig upphandling ska ta miljöhänsyn, t.ex. att baskriterier måste uppfyllas • Fortsätt vidareutveckla Miljöstyrningsrådets produktgrupper och upphandlingskriterier • EU har ett frivilligt instrument med riktlinjer för grön offentlig upphandling • Miljöhänsyn i läkemedelsförmånerna (utredning påbörjad inom ramen för SOU 2013:23, fortsatt utredning krävs)(SOU 2013:23 2013)		Att stimulera marknader för mer miljövänliga varor och produktinnovation genom att öka efterfrågan, alternativt minska konsumtionsvolymen. Se också Naturvårdsverkets enkätundersökning om kommuners och landstings användningsgrad av miljökrav (Naturvårdsverket 2009). Läkemedelsproduktionen medför stora miljöproblem i länder som Kina och Indien. Att koppla miljöhänsyn till läkemedelsförmånerna skulle innebära möjlighet att minska påverkan från svensk konsumtion – dock är svårigheterna omfattande, bland annat i kartläggning av miljöskadornas omfattning (SOU 2013:23 2013).
Stärk miljö- och hälsokrav i statens ägarpolicy och ägardirektiv till statliga bolag, samt förbättra återrapporteringen		Att främja och/eller kräva mer miljö- och hälsoanpassad upphandling, forskning och utveckling, och investeringsstrategi.
INFORMATIVA STYRMEDEL		
Varudeklaration/innehållsföreteckning, inklusive information om ursprung • Förbättrad varudeklaration på frivillig basis Utökad lagstiftning kring varudeklaration	Nationellt/EU Konsumentverket, Livsmedelsverket	Att informera konsumenten om ursprung och innehåll och därmed möjliggöra aktiva val av varor med mindre miljöpåverkan utomlands.
Miljö- och klimatmärkning med certifiering (frivillig eller påbjuden/statligt styrd) • Några exempel: • Svanen • KRAV och Bra Miljöval • EU ecolabel • EU Energy Labelling direktivet • TCO Development	Nationellt/EU Märknings- och certifieringsorganisationer	Att informera konsumenten om varans miljöprestanda (inklusive miljöpåverkan i produktionsledet) och därmed möjliggöra aktiva val.

• EU organic farming • Stöd småskaliga producenter med gruppcertifiering, dvs ansluta sig till en internationell miljö- eller hållbarhetsstandard på ett enklare och mindre kostsamt sätt.		
Krav på miljö- och hållbarhetsredovisning av privata och/eller offentliga organisationer, med avseende på miljö- och hälsopåverkan utomlands • Nytt EU direktiv on "non-financial reporting" kräver redovisning av miljö och sociala aspekter av verksamheten för företag med mer än 500 anställda • <i>Staten kan analysera och stödja lärande baserat på inkomna redovisningar, samt använda som grund för riktade insatser och samarbete</i> •	Nationellt/EU Bolagsverket	<i>Att förbättra informationen kring organisationers miljö- och hälsopåverkan så att kunder, investerare och ägare kan göra aktiva val.</i>
Stöd framtagandet och spridandet av konsumentinformation, med särskild inriktning mot importerade varor • <i>Från kommuner, sprida goda exempel tex Borlänge kommun (Eklöf 2010)</i> • <i>Från frivilligorganisationer</i> <i>Ta fram statliga råd och riktlinjer om miljö- och hälsosmarta konsumtionsval för varugrupper där import står för en stor del av konsumtionen, "Miljösmarta matval"</i>		<i>Att hjälpa konsumenter att hitta alternativ till miljö- och hälsoskadliga varor.</i>
• Att använda "nudging" för att påverka mot mer hållbara konsumtionsmönster och livsstilar, tex att ha det mest miljövänliga alternativet som "default"-val i en valsituation.		<i>"Nudging" är ett sätt att påverka människors beteende i en viss riktning men utan vare sig morot eller piska. Styrkan bedöms ligga i att med nudging kunna förstärka andra verktyg och insatser (Naturvårdsverket 2014b)</i>
Stödja framtagande och användande av "fotavtrycks"-metoder på individ- och organisationsnivå • Frivilligorganisationer i samarbete med forskare har tagit fram enkla "kalkyler" och appar, tex WWE:s klimatsmartkalkylator Staten kan stödja metodutveckling genom forskningsanslag och/eller att myndigheter erbjuder liknande tjänster		<i>Att tillgängliggöra mått på individers och organisationers totala miljöpåverkan (inom och utom Sveriges gränser), för att underlätta beteendeförändring.</i>
FORSKNING OCH UTVECKLING		
Öka finansiering av fri forskning kring hållbar import av konsumtionsvaror genom anslag till statliga forskningsråd (t.ex. Formas, VINNOVA, Naturvårdsverket) • Exempel på existerande, större forskningsprogram av relevans: - Naturvårdsverket: PRINCE om svenska konsumtionens miljöpåverkan	Nationellt/EU Miljö- och energidepartementet	<i>Att förbättra kunskapen om viktiga varukedjor och hur deras miljö- och hälsopåverkan kan förbättras, samt hur konsumtionsmönster och -beteende kan</i>

- Formas: flertal projekt, se antologi - Vinnova: bl.a. Resurssmart materialanvändning - Mistra: ENTWINED om handel och miljö (avslutat), Future Fashion om textilindustrin, MISUM om marknader, kommande program kring cirkulär ekonomi, utredning pågår kring hållbar konsumtion som strategiskt område Anordna en nationell konferens för forskarsamhället med ett uttalat syfte att diskutera användbarheten av resultaten		<i>förändras i mer hållbart riktning. Ett flertal små och stora forskningsprojekt pågår redan eller är avslutade. De kan utvärderas och sammanfattas för att visa på kunskapsläget och ge ytterligare idéer för statlig styrning och insatser, samt visa på kunskapsluckor som skulle dra nytta av ökad finansiering från statsbudgeten.</i>
Finansiera särskilt riktade studier eller tillsatt utredning kring prioriterade branscher och varukedjor, i samarbete med privata aktörer • Exempel på existerande studier (ej funna i Sverige): • Danska miljöministeriet har finansierat en studie av metoder för "natural capital accounting" i leverantörskedjor inom textilsektorn samt ger rekommendationer för branschen • EU DG Employment har gjort en studie kring Responsible Supply Chain Management med policyrekommendationer •	Nationellt/EU Miljö- och energidepartementet, Naturvårdsverket, andra myndigheter	<i>Att förbättra kunskapen om viktiga varukedjor och hur deras miljö- och hälsopåverkan kan förbättras, samt hur konsumtionsmönster och -beteende kan förändras i mer hållbart riktning.</i>
Mobilisera och koordinera icke-statliga forskningsfinansiärer i en gemensam strategi, t.ex. Mistra, privata stiftelser och finansiärer (Wallenberg, Storebrand, Global Challenges Foundation, Antonia Ax:son Johnson, m.fl.), enskilda företag	Nationellt Miljö- och energidepartementet	<i>Att förbättra kunskapen om viktiga varukedjor och hur deras miljö- och hälsopåverkan kan förbättras, samt hur konsumtionsmönster och -beteende kan förändras i mer hållbart riktning. En forskningsstrategi bör föregås av en utvärdering av nuvarande kunskapsgap och hur forskningen används och kommuniceras, för att på så sätt använda resurserna på ett mer effektivt sätt.</i>
FRIVILLIGA INSATSER OCH ÅTAGANDEN		
Hållbarhetsarbete för produkter, varukedjor och branscher inom privata och offentliga sektorn: CSR, miljöledningssystem, LCA, leverantörskrav, upphandling. • Exempel på existerande initiativ (svenska initiativ i fet text): - "Environmental profit and loss account" för företag inklusive deras leverantörskedjor, exempel för Novo Nordisk som stötts ekonomiskt av danska miljöministeriet, exempel för Puma som var först med företags EP&L	Nationellt (kan också drivas på EU- och internationell nivå) Miljö- och energidepartementet, Utrikesdepartementet, Sida, Miljöstylningsrådet, Naturvårdsverket, m.fl.	<i>Att stimulera import av mer hållbara varor inom respektive segment, genom att förbättra metoder, företags/branschens användande av metoder och/eller kunders/ägares ansvarsutkrävande hos de svenska importörerna.</i>

och har pilottestat på produktnivå - Privat-offentligt partnerskap att ge teknisk support till leverantörskedjor i utvecklingsländer att minska miljöpåverkan, exempel tyska utvecklingsbanken DEG och PUMA:s initiativ för textilbranschen i Asien - Det frivilliga initiativet Carbon Disclosure Project (CDP) har fyra program för medlemsföretag att förbättra och rapportera sin miljöprestanda: Climate Change, Water, Forests, Supply Chains - Branschspecifika samarbetsgrupper som tar fram frivilliga produktionsprinciper och kriterier, tex Global Roundtables on Sustainable Beef, Palm Oil, Soy, Biofuels, - Miljöstyrningsrådet tillhandahåller CSR-plattformen som guidar socialt ansvarstagande leverantörsstyrning - Utrikesdepartementets grupp 'Handel och hållbart företagande' samlar svenska företag runt CSR (FN:s Global Compact, OECD:s riktlinjer för multinationella företag, FN:s riktlinjer kring mänskliga rättigheter) och arbetar med ambassaderna - Naturvårdsverket informerar företag om EMAS och registrerar de som infört - IVL informerar företag om hur de kan arbeta med EPD (miljövarudeklarationer) som följer internationell standard och oberoende granskning - Svensk medverkan i internationella initiativ kring frivilligt hållbarhetsarbete hos företagen (t.ex. Global Compact, Earth Charter, OECD:s riktlinjer för multinationella företag, ISO-standarder, EMAS-standarder, EU-kommissionens arbete kring socialt ansvar, FN:s normer om ansvar för transnationella företag, ILO-konventionerna) • Öka det statliga stödet till dessa rådgivande funktioner, både avseende teknisk expertis och information att stödet finns • Staten kan uppmuntra fler svenska och utländska företag att använda dessa verktyg, eventuellt genom hot om framtida lagligt bindande reglering som ett alternativ • Staten kan upplysa svenska aktieägare om hur de kan få kunskap om företagens hållbarhetsprestanda och -arbete, särskilt i länder och branscher som exporterar till Sverige		Målgruppen kan här vara svenska företag som bedriver produktion i andra länder, svenska företag som anlitar leverantörer i andra länder, alternativt om svenska myndigheter arbetar direkt gentemot utlandsägda företag.
---	--	---

INTERNATIONELLT OCH BILATERALT SAMARBETE		
Stödja lokala/nationella tillstånds- och tillsynsmyndigheter i producentländer att genomföra nationell miljölagstiftning • Sida:s International Training Programme • Naturvårdsverket och KemI (ev ytterligare myndigheter) bedriver bilateralt samarbete • Utvärdera hur och var samarbetet har fungerat bäst, för att effektivisera och ev. utöka samarbetet, till fler länder centrala för varukedjor som är viktiga för Sveriges import	Nationellt Miljö- och energidepartementet	<i>Att stärka genomdrivandet av existerande miljö- och hälsolagstiftning i exporterande företag, branscher, regioner genom mer effektiv tillsyn.</i>
Utöka stödet till implementering av internationella konventioner i producentländer • KemI (med Sidastöd) stödjer utvalda länder på kemikalieområdet • Andra relevant miljökonventioner: CITES för hotade arter, avfall, klimat, luftkvalitet, biologisk mångfald, etc.	Nationellt Miljö- och energidepartementet	<i>Att stödja genomförandet av internationella konventioner och åttaganden för att på så sätt förbättra produktionsvillkoren i länder från vilka Sverige importerar.</i>
Stödja utvecklingen av miljöpolitik och -lagstiftning i viktiga producentländer • Sverige har för närvarande bilateralt strategiskt miljösamarbete med Brasilien, Indonesien, Kina, Indien, Ryssland, Sydafrika • Sverige har bedrivit systematisk och långsiktig policy-dialog med Kina under China Council for International Cooperation on Environment and Development (CCCIED) • Ansvariga för bilaterala strategiska samarbeten kan regelbundet redovisa hur det praktiska arbetet, inklusive främjandeinsatser, bidrar till generationsmålet uppfyllelse	Nationellt Miljö- och energidepartementet, Naturvårdsverket	<i>Att höja kraven och ambitionsnivån inom den nationella miljölagstiftningen och -politiken i producentländerna.</i>
Stödja kapaciteten hos civilsamhället i producentländerna • Sida finansierar svenska frivilligorganisationers (t.ex. Naturskyddsföreningen, WWF) samarbete med civilsamhälle i ett antal länder, där globala varukedjor kan vara i fokus (t.ex. palmolja, timmer, soja)	Nationellt Sida	<i>Att stärka genomdrivandet av existerande miljö- och hälsolagstiftning i exporterande företag, branscher, regioner genom mer effektiv tillsyn.</i>
Stödja organisationer som granskar sociala och miljöförhållanden kopplade till svenskrelaterade företags verksamhet i viktiga producentländer • Sida delfinansierar SwedWatch (som t.ex. nyligen granskat textilproduktion in Bangladesh) • Konsumentverket delfinansierar Fair Trade Center	Nationellt Sida, andra myndigheter	<i>Att stärka genomdrivandet av existerande miljö- och hälsolagstiftning i exporterande företag, branscher, regioner genom mer effektiv tillsyn, samt att upplysa svenska konsumenter.</i>

Stödet till civilsamhällets bevakning av för Sverige viktiga varuströmmar kan ökas. Enligt deras rapportering har de bidragit till konkreta åtgärder utförda av individuella företag syftande till att förbättra förhållanden hos deras leverantörer eller att förbättra transparensen.		
Rikta svenskt exportkreditstöd till kritiska producentländer och varuproduktion, där svensk miljöteknik kan förbättra miljöpåverkan, samt stärk miljö- och hållbarhetskriterierna i förfarandet (Naturvårdsverket 2012b) Svensk Exportkredit och Exportkreditnämnden följer OECD Common Approaches för miljö och social hänsyn - Utvärdering kan göras huruvida kriterierna är tillräckliga samt ifall stödet kan riktas ännu mer effektivt mot generationsmålets uppfyllelse	Nationellt EKN samt granskande myndigheter	<i>Att bidra till ökat intresse för miljöteknik i producentländer där införandet av sådan kan göra stor skillnad pga. att nuvarande produktionsmetoder har stora miljö- och hälsoproblem.</i>
Etablera innovationssamarbete med viktiga handelspartners Exempel med Finland och Kina	Nationellt Tillväxtverket, Vinnova, Business Sweden, Sida,	<i>Att stödja utvecklandet av mer miljö- och hälsovänliga produktionsmetoder och -tekniker.</i>
Rikta svenska biståndsmedel mot kritiska sektorer i exporterande länder (och avsluta ev skadligt bistånd)	Nationellt Sida	<i>Att ekonomiskt eller tekniskt stödja mer miljö- och hälsovänlig produktion av svenska importvaror.</i>
Driva på miljöanpassning av internationella förhandlingar kring handel Verka (genom EU) för mer miljöanpassade handelsavtal, att miljöförhandlingar lyfts ur WTO till andra fora som har hållbar utveckling som övergripande mål, att en av WTO oberoende mekanism inrättas för tvistemål mellan handel och miljö, att patentregelverken inom WTO:s TRIPS-avtal och EU:s bilaterala avtal mjukas upp så miljöteknik kan spridas till lägre kostnad, och/eller att tekniköverföring mellan rika och fattiga länder stärks i relevanta internationella miljöavtal (Eklöf 2010)	Nationellt/EU UD, Konkurrensverket, Naturvårdsverket	<i>Att förbättra handelsvillkoren för mer miljö- och hälsovänliga varor samt möjliggöra prisdifferentiering på miljöbasis.</i>
Ytterligare stödja och driva på (samt nationellt implementera) internationella strategier för hållbar konsumtion och produktion FN: 10YFP, Sustainable Development Goals (under förhandling), OECD EU: A resource-efficient Europe, Towards a circular economy, CAP reform, Nordiska rådet: Arbetsgruppen för hållbar konsumtion och produktion,	Nationellt/EU Miljö- och energidepartementet, Utrikesdepartementet, Sida, Naturvårdsverket	<i>Att öka medvetenhet och kunskap internationellt, att stimulera länders egna åtaganden, att gemensamt pådriva reformer av handelsavtal, livsstilsattityder och andra systemfrågor.</i>
Undersöka om policyinitiativ där Sverige medverkar är konsekventa eller innebär målkonflikt	Nationellt	<i>Att kunna eliminera ömsesidigt undergrävande styrmedel och insatser,</i>

T.ex. EU Raw Material Strategy och fokus på tillgång till kritiska råvaror från andra länder	Statsrådsberedningen	<i>och maximera win-win situationer.</i>
ÖVRIGA INSATSER		
Stärk kraven på analys av global miljö- och hälsopåverkan i konsekvensanalyser av nya statliga regleringar och program Kan drivas på mer i Sverige Kan drivas på mer inom EU:s "impact assessment" av nya lag- och policyförslag	Nationellt/EU Statsrådsberedningen	<i>Att öka kunskapen och möjliggöra bättre utformning av nya regleringar och program så att negativ påverkan undviks i möjligaste mån.</i>
"Sustainability impact assessment" av handelsavtal - Kan drivas på mer i Sverige - Kan drivas på mer inom EU:s "sustainability impact assessment" av nya handelsavtal	Nationellt/EU Statsrådsberedningen	<i>Egentligen inget styrmedel, men ökar kunskapsunderlaget för att bedöma ev negativ miljö- och hälsopåverkan av exportvaror hos handelspartners och möjliggör därför andra styrmedel och insatser.</i> <i>EU-kommissionen tillämpar SIA för bilaterala avtal och avtal under WTO men praxisen verkar ha avtagit och effekten är oklar.</i>
Roterande ansvar för området kring hållbar konsumtion mellan Finans-, Närings- och Miljödepartementen (och ev. andra departement och portföljer)	Nationellt Statsrådsberedningen, berörda departement	<i>Att bättre integrera generationsmålets internationella dimension, samt agendan kring hållbar konsumtion i stort, inom de departement som har relevanta befogenheter, ansvarsområden och praktiska verktyg.</i>

SEI - Headquarters

Stockholm

Sweden

Tel: +46 8 30 80 44

Executive Director: Johan L. Kuylensstierna

info@sei-international.org

Visitors and packages:

Linnégatan 87D

115 23 Stockholm, Sweden

Letters:

Box 24218

104 51 Stockholm, Sweden

SEI - Africa

World Agroforestry Centre

United Nations Avenue, Gigiri

P.O. Box 30677

Nairobi 00100

Kenya

Tel: +254 20 722 4886

Centre Director: Stacey Noel

info-Africa@sei-international.org

SEI - Tallinn

Lai str 34

10133 Tallinn

Estonia

Tel: +372 627 6100

Centre Director: Tea Nõmmann

info-Tallinn@sei-international.org

SEI - Asia

15th Floor

Withyakit Building

254 Chulalongkorn University

Chulalongkorn Soi 64

Phyathai Road, Pathumwan

Bangkok 10330

Thailand

Tel: +(66) 2 251 4415

Centre Director: Eric Kemp-Benedict

info-Asia@sei-international.org

SEI - U.S.

Main Office

11 Curtis Avenue

Somerville, MA 02144

USA

Tel: +1 617 627 3786

Centre Director: Charles Heaps

info-US@sei-international.org

Davis Office

400 F Street

Davis, CA 95616

USA

Tel: +1 530 753 3035

SEI - Oxford

Florence House

29 Grove Street

Summertown

Oxford, OX2 7JT

UK

Tel: +44 1865 42 6316

Centre Director: Ruth Butterfield

info-Oxford@sei-international.org

Seattle Office

1402 Third Avenue, Suite 900

Seattle, WA 98101

USA

Tel: +1 206 547 4000

SEI - Stockholm

Linnégatan 87D, 115 23 Stockholm

(See HQ, above, for mailing address)

Sweden

Tel: +46 8 30 80 44

Centre Director: Jakob Granit

info-Stockholm@sei-international.org

SEI - York

University of York

Heslington

York, YO10 5DD

UK

Tel: +44 1904 32 2897

Centre Director: Lisa Emberson

info-York@sei-international.org

Stockholm Environment Institute

SEI is an independent, international research institute. It has been engaged in environment and development issues at local, national, regional and global policy levels for more than a quarter of a century. SEI supports decision making for sustainable development by bridging science and policy.

sei-international.org

Twitter: @SEIresearch, @SEIclimate